

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
Π.Μ.Σ. ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Τίτλος εργασίας:

Η επιλογή για αυτοαπασχόληση των ατόμων

Υπεύθυνη καθηγήτρια:

Κ. Αθηνά Οικονόμου

Του μεταπτυχιακού φοιτητή

Σωκράτης χρυσόμαλλος

ΒΟΛΟΣ 2014

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΥΡΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ	7
2.1 Ορισμός.....	7
2.2 Προσδιοριστικοί παράγοντες της αυτοαπασχόλησης.....	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ	10
3.1 Εισαγωγή.....	10
3.2 Εισόδημα – Κεφάλαιο	10
3.3 Δημογραφικά Χαρακτηριστικά	11
3.4 Εργασιακά	14
3.5 Τεχνολογικά Χαρακτηριστικά.....	14
3.6 Φύλο.....	14
3.7 Εκπαίδευση	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΓΙΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ.....	16
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΑΠΟΤΡΕΠΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΜΕΤΑ ΤΑ 65	24
5.1 Τα συνταξιοδοτικά συστήματα	24
5.2 Η έλλειψη υποστήριξης των ηλικιωμένων από την αγορά εργασίας.....	25
5.3 Προκαταλήψεις	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Η ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ.....	37
7.1 Εισαγωγή.....	37
7.2 Δεδομένα.....	37
7.3 Μεθοδολογία.....	38
7.4 Περιγραφική Στατιστική.....	41
7.5 Αποτελέσματα	44
7.6. Συμπεράσματα.....	50
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΕΠΙΛΟΓΟΣ	51
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	53
• Ελληνική.....	53
• Ξενόγλωσση.....	53
• Journals	54
• Online	57

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	59
A.1 Οικονομετρικοί έλεγχοι	59
A.2 Παράθεση αποτελεσμάτων του βασικού μοντέλου Λογιστικής Παλινδρόμησης.....	60

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μεγαλύτερη πρόκληση που αντιμετωπίζει σήμερα η Ευρώπη - και όχι μόνο - είναι το πρόβλημα της ανεργίας. Μετά την αύξηση της τιμής του αργού πετρελαίου κατά την περίοδο 1973-1978 τα ποσοστά ανεργίας έχουν ανοδική πορεία. Η κρίση του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος δημιουργεί ένα φαινόμενο μοναδικό: την μαζική ανεργία και τον αποκλεισμό εκατομμυρίων ανθρώπων από την απασχόληση. Τα τελευταία είκοσι περίπου χρόνια η ανεργία όχι μόνο αυξήθηκε με ταχύτατους ρυθμούς, αλλά παρουσιάζει μια ανθεκτικότητα η οποία διατηρείται σε υψηλά επίπεδα. Παράλληλα, έχει αυξηθεί η μέση διάρκεια της ανεργίας. Γι' αυτό τον λόγο παρατηρείται μια διαρκής ανησυχία, ειδικότερα στις ανεπτυγμένες χώρες, για τα επίμονα υψηλά επίπεδα της ανεργίας και τη συνεχή προσπάθεια εξεύρεσης τρόπων για τη μείωσή της. Ένας τρόπος για την αντιμετώπισή της είναι η στροφή προς την αυτοαπασχόληση σε συνδυασμό σημαντικές με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας και το αντίστοιχο επίπεδο εκπαίδευσης.

Η ανάλυση της παρούσας μελέτης στηρίζεται τόσο σε θεωρητική όσο και σε εμπειρική διερεύνηση. Ο βασικός σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να προσδιορίσει τους παράγοντες που επηρεάζουν την αυτοαπασχόληση των ανθρώπων και ειδικότερα των ηλικιωμένων. Επίσης, στόχος της είναι να διερευνήσει τις σημερινές διαστάσεις του φαινομένου της αυτοαπασχόλησης με τη βοήθεια της δειγματοληπτικής έρευνας, χρησιμοποιώντας δεδομένα από την έρευνα «Flash Eurobarometer 283, Entrepreneurship in the Eu and beyond» για την περίπτωση της Μεγάλης Βρετανίας.

Η δομή της εργασίας χωρίζεται σε τρία (3) μέρη. Μετά την εισαγωγή ακολουθεί το πρώτο μέρος, δηλαδή το θεωρητικό, που αποτελείται από έξι κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο δίνεται ο ορισμός της αυτοαπασχόλησης και τα κύρια χαρακτηριστικά της, ενώ στο δεύτερο κεφάλαιο παρατίθεται ανάλυση για την επιλογή της αυτοαπασχόλησης. Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται επισκόπηση της βιβλιογραφίας, παρουσιάζονται προηγούμενες εμπειρικές μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί για τις χώρες του Ο.Ο.Σ.Α., μεταξύ των οποίων είναι οι Η.Π.Α. και χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι συγκεκριμένες μελέτες εξετάζουν τους προσδιοριστικούς παράγοντες που επηρεάζουν και διαμορφώνουν την αυτοαπασχόληση σε κάθε χώρα ξεχωριστά, καθώς και τις συνέπειες που προκαλούν. Στο τέταρτο κεφάλαιο αναφέρονται οι προσδιοριστικοί παράγοντες αυτοαπασχόλησης στα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, ενώ στο πέμπτο γίνεται αναφορά στους αποτρεπτικούς παράγοντες για αυτοαπασχόληση μετά την ηλικία των 65 ετών. Το έκτο κεφάλαιο εστιάζεται στην σημερινή

πραγματικότητα και τις εξελίξεις σχετικά με την αυτοαπασχόληση στην Ελλάδα συγκριτικά με τις χώρες του Ο.Ο.Σ.Α.

Όσον αφορά, το δεύτερο μέρος, δηλαδή το εμπειρικό, αποτελείται από το κεφάλαιο εφτά. Στο κεφάλαιο αυτό αναλύονται τα δεδομένα και η μεθοδολογία συλλογής τους, παρουσιάζεται η μεθοδολογία και η οικονομετρική εξειδίκευση του υποδείγματος, αναλύονται βασικά στατιστικά χαρακτηριστικά των μεταβλητών, παρουσιάζονται τα οικονομετρικά αποτελέσματα και τέλος, περιέχονται τα συμπεράσματα και προτάσεις προς μελλοντική έρευνα.

Μετά το θεωρητικό και εμπειρικό κομμάτι ακολουθεί το όγδοο κεφάλαιο στο οποίο γίνεται ανακεφαλαίωση των βασικών συμπερασμάτων από διάφορες θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις σχετικά με τους παράγοντες της αυτοαπασχόλησης.

Τέλος, το τρίτο μέρος είναι το παράρτημα το οποίο περιλαμβάνει τους Οικονομετρικούς Ελέγχους και την παράθεση των αποτελεσμάτων του βασικού μοντέλου Λογιστικής Παλινδρόμησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΥΡΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ

Ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός (εργατικό δυναμικό) περιλαμβάνει τους εργαζομένους και τους ανέργους. Η ΕΕΔ (Έρευνα για το Εργατικό Δυναμικό) της ΕΕ (Ευρωπαϊκής Ένωσης) ορίζει ως εργαζομένους τα άτομα ηλικίας 15 ετών και άνω, τα οποία, κατά τη διάρκεια της εβδομάδας αναφοράς, εκτέλεσαν κάποια εργασία, έστω και για μόνο μία ώρα εβδομαδιαίως, έναντι αμοιβής, κέρδους ή οικογενειακού οφέλους. Το εργατικό δυναμικό περιλαμβάνει επίσης τα άτομα που δεν εργάζονταν, αλλά είχαν μια εργασία ή επιχείρηση από την οποία απουσίαζαν προσωρινά, για παράδειγμα, λόγω ασθένειας, διακοπών, εργατικών διαφορών, εκπαίδευσης ή κατάρτισης. (Eurostat, 2012)

Η απασχόληση μπορεί να μετράται με τον αριθμό των ατόμων ή θέσεων εργασίας σε ισοδύναμα πλήρους απασχόλησης ή σε εργασθείσες ώρες. Όλες οι σχετικές εκτιμήσεις χρησιμοποιούν τον αριθμό των ατόμων, ενώ οι πληροφορίες που αφορούν τα ποσοστά απασχόλησης βασίζονται επίσης σε εκτιμήσεις για τον αριθμό των ατόμων. Οι στατιστικές απασχόλησης αναφέρονται συχνά ως ποσοστά απασχόλησης, έτσι ώστε να μειωθεί το διαχρονικά μεταβαλλόμενο μέγεθος των πληθυσμών των χωρών και να διευκολυνθούν οι συγκρίσεις μεταξύ χωρών διαφορετικών μεγεθών. Τα εν λόγω ποσοστά δημοσιεύονται συνήθως για τον πληθυσμό εργάσιμης ηλικίας, ο οποίος γενικά θεωρείται ότι είναι τα άτομα ηλικίας μεταξύ 15 και 64 ετών, μολονότι στην Ισπανία, τη Σουηδία (μόνο έως το 2001) και το Ηνωμένο Βασίλειο, καθώς επίσης και στην Ισλανδία, χρησιμοποιείται το ηλικιακό φάσμα από 16 έως 64 ετών. Η εν λόγω ηλικιακή ομάδα (15 έως 64 ετών) αποτελεί επίσης πρότυπο που χρησιμοποιείται από άλλους διεθνείς στατιστικούς οργανισμούς. (Eurostat, 2012)

Ορισμένα κύρια χαρακτηριστικά της απασχόλησης, όπως ορίζονται από την ΕΕΔ της ΕΕ, είναι μεταξύ άλλων:

- Οι μισθωτοί, οι οποίοι ορίζονται ως τα άτομα που εργάζονται για έναν δημόσιο ή ιδιωτικό εργοδότη και τα οποία λαμβάνουν αποζημίωση υπό μορφή ημερομισθίου, μισθού, πληρωμής βάσει αποτελεσμάτων ή πληρωμής σε είδος. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται επίσης τα μη κληρωτά μέλη των ενόπλων δυνάμεων.
- Οι αυτοαπασχολούμενοι που εργάζονται στη δική τους επιχείρηση, αγρόκτημα ή γραφείο. Ένας αυτοαπασχολούμενος θεωρείται ότι εργάζεται κατά την εβδομάδα αναφοράς αν πληροί ένα από τα ακόλουθα κριτήρια: εργάζεται με σκοπό την εξασφάλιση κέρδους, δαπανά χρόνο για τη λειτουργία μιας επιχείρησης ή είναι στη φάση ίδρυσης μιας επιχείρησης.

Όσον αφορά τους απασχολούμενους με δεύτερη εργασία αναφέρονται μόνο στα άτομα με περισσότερες από μία εργασίες ταυτόχρονα. Τα άτομα που άλλαξαν την εργασία τους κατά την εβδομάδα αναφοράς δεν θεωρείται ότι έχουν δύο εργασίες. Ένας μισθωτός θεωρείται ότι έχει προσωρινή εργασία αν ο εργοδότης και ο μισθωτός συμφωνήσουν ότι το πέρας της καθορίζεται από αντικειμενικούς όρους, όπως μια συγκεκριμένη ημερομηνία, η ολοκλήρωση ενός έργου ή η επιστροφή ενός μισθωτού ο οποίος αντικαθίσταται προσωρινά. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι μεταξύ άλλων: τα άτομα με εποχιακή εργασία, τα άτομα που απασχολούνται από γραφείο απασχόλησης ή από γραφείο εύρεσης εργασίας και διατίθενται σε κάποιον τρίτο, με σκοπό την εκτέλεση συγκεκριμένου έργου (εκτός αν υπάρχει γραπτή σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου), τα άτομα με συγκεκριμένες συμβάσεις κατάρτισης. (Eurostat, 2012)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

2.1 Ορισμός

Η αυτοαπασχόληση είναι μια έννοια που περιλαμβάνει έναν αριθμό διαφόρων μορφών εργασίας και νομικών καθεστώτων που τις ρυθμίζουν. Οι δυσκολίες στον επακριβή ορισμό του «αυτοαπασχολούμενου εργαζόμενου» προέρχονται από τα επιμέρους εθνικά και νομοθετικά πλαίσια, καθώς και από τις σημαντικές αλλαγές που συντελέστηκαν τα πρόσφατα έτη στις εργασιακές σχέσεις. (Welz, 2009) Σχεδόν όλες οι χώρες που προσπαθούν να βρουν έναν πιο αποτελεσματικό νομικό ορισμό της αυτοαπασχόλησης προκειμένου να διαμορφώσουν για τους αυτοαπασχολούμενους εργαζόμενους ένα πλαίσιο κατοχύρωσης της κοινωνικής ασφάλισης και της απολαβής δικαιωμάτων και μέτρων προστασίας. (Welz, 2009; Perulli, 2003)

Σε πολύ μεγάλο βαθμό, οι ευρωπαϊκές χώρες ορίζουν την αυτοαπασχόληση με «αντίστροφη» κατηγοριοποίηση. Αυτό σημαίνει ότι όταν μια εργασία δεν φέρει τα χαρακτηριστικά της εξαρτημένης εργασίας τότε αυτή ορίζεται ως αυτοαπασχόληση. (Welz, 2009)

Η αυτοαπασχόληση ως έννοια καλύπτει αρκετές μορφές συμβατικών σχέσεων (Perulli, 2003):

- Σύμβαση εργασίας
- Σύμβαση παροχής υπηρεσιών
- Αντιπροσωπεία
- Παροχή υπηρεσιών
- Ελεύθεροι επαγγελματίες παροχής υπηρεσιών (γιατροί, σύμβουλοι, διαφημιστές)

Υπάρχουν επίσης κάποιες νέες συμβατικές μορφές που πολλές φορές δεν διέπονται ρητά από τη νομοθεσία (Perulli 2003):

- Δικαιοχρησία (franchising): εμπορική μέθοδος (συμφωνία) κατά την οποία μια επιχείρηση (δικαιοπάροχος) παραχωρεί σε μια άλλη (δικαιοδόχος), έναντι οικονομικού ανταλλάγματος, το δικαίωμα εκμετάλλευσης των πνευματικών δικαιωμάτων με σκοπό την εμπορία συγκεκριμένων προϊόντων και υπηρεσιών. Σε τέτοιες περιπτώσεις ο δικαιοπάροχος παρέχει και τον μηχανισμό λειτουργίας (τεχνογνωσία) και προώθησης του προϊόντος ή της υπηρεσίας έναντι εφάπαξ καταβολής ή και μηνιαίας επί του ποσοστού των κερδών του δικαιοδόχου. (Wikipedia, 2014)
- Εργασίες μηχανικού

- Πρακτορεία επιχειρηματικών απαιτήσεων (factoring): Η πρακτορεία επιχειρηματικών απαιτήσεων (Factoring) είναι μία σύμβαση μεταξύ ενός πράκτορα επιχειρηματικών απαιτήσεων, που είναι είτε τράπεζα, είτε ειδική ανώνυμη εταιρεία(συνήθως θυγατρική τράπεζας), και μιας επιχείρησης που ασχολείται με την πώληση αγαθών ή την παροχή υπηρεσιών. Περιεχόμενο της σύμβασης είναι ότι η εταιρεία Factoring αναλαμβάνει να παρέχει στην επιχείρηση του πελάτη της, για το διάστημα που συμφωνείται και έναντι αμοιβής, υπηρεσίες σχετικές με την προεξόφληση, τη λογιστική και νομική παρακολούθηση καθώς και την είσπραξη απαιτήσεων κατά των πελατών της. (Wikipedia, 2014)
- Χρηματοδοτική μίσθωση (leasing): είναι μια σύγχρονη μέθοδος μεσομακροπρόθεσμης χρηματοδότησης επιχειρήσεων και επαγγελματιών για την απόκτηση παγίων στοιχείων, δηλαδή εξοπλισμού και ακινήτων για επαγγελματική χρήση. Με αυτήν ο μισθωτής μισθώνει από μια εταιρεία χρηματοδοτικής μίσθωσης πράγμα κινητό ή ακίνητο για συγκεκριμένη χρονική περίοδο και στο τέλος της περιόδου αυτής μπορεί με μονομερή του δήλωση να το αγοράσει σε προσυμφωνημένο τίμημα (δικαίωμα προαίρεσης, *option*). Το μίσθωμα είναι έτσι υπολογισμένο, ώστε στο διάστημα της μίσθωσης να καλυφθούν τα έξοδα αγοράς και το κέρδος της εταιρείας χρηματοδοτικής μίσθωσης. (Wikipedia, 2014)
- σύμβαση διαχείρισης
- μεταφορά τεχνογνωσίας
- ανάπτυξη και παροχή λογισμικού

Τέλος, οι πέντε βασικές κατηγορίες αυτοαπασχόλησης, οι οποίες χρησιμοποιούνται συνηθέστερα στη σχετική βιβλιογραφία είναι :

1. Επιχειρηματίες οι οποίοι διευθύνουν την επιχείρησή τους με τη βοήθεια υπαλλήλων.
2. Κλασικές κατηγορίες ελεύθερων επαγγελματιών, οι οποίοι για να εξασκήσουν το επάγγελμά τους, είναι υποχρεωμένοι να πληρούν συγκεκριμένες απαιτήσεις, να τηρούν κανονισμούς και κώδικες δεοντολογίας και συχνά υποβάλλονται σε διαδικασίες εξετάσεων για την εγγραφή τους σε δημόσια μητρώα. Συνήθως επιδίδονται στις επαγγελματικές τους δραστηριότητες μόνοι τους ή σε συνεργασία με άλλους επαγγελματίες ή με τη βοήθεια περιορισμένου αριθμού υπαλλήλων, εάν έχουν υπαλλήλους.

3. Βιοτέχνες, έμποροι και αγρότες, οι οποίοι αντιπροσωπεύουν τις παραδοσιακές μορφές αυτοαπασχόλησης. Οι αυτοαπασχολούμενοι της συγκεκριμένης κατηγορίας συχνά εργάζονται μαζί με την οικογένειά τους και ενίοτε με μικρό αριθμό υπαλλήλων.
4. Αυτοαπασχολούμενοι εργαζόμενοι σε εξειδικευμένα επαγγέλματα που δεν υπόκεινται σε ρύθμιση, καλούμενοι ενίοτε «νέοι επαγγελματίες».
5. Αυτοαπασχολούμενοι εργαζόμενοι σε μη εξειδικευμένα επαγγέλματα, οι οποίοι διευθύνουν την επιχείρησή τους με τη βοήθεια υπαλλήλων, αλλά ενίοτε και με τη βοήθεια μελών της οικογένειάς τους. (Welz, 2009)

2.2 Προσδιοριστικοί παράγοντες της αυτοαπασχόλησης

Οι κύριοι προσδιοριστικοί παράγοντες που οδηγούν στην αυτοαπασχόληση γενικά μπορούν να συνοψισθούν στους παρακάτω και θα αναλυθούν εκτενέστερα στο κεφάλαιο 2:

- Μορφωτικό επίπεδο
- Πρότερη επαγγελματική εμπειρία (γνώση του αντικειμένου)
- Επίπεδο χρηματικών δυνατοτήτων και χρηματοδοτήσεων
- Ποιοτικοί παράγοντες (ανάλυση δυσκολιών για την έναρξη λειτουργίας, ευκαιρίες που παρουσιάζονται, προτάσεις συνεργασιών, κλπ)
- Ευελιξία ωραρίου
- Εισόδημα
- Οικογενειακοί λόγοι
- Ανάπτυξη πρωτοβουλίας
- Ελευθερία λήψης αποφάσεων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

3.1 Εισαγωγή

Με το θέμα της αυτοαπασχόλησης έχουν ασχοληθεί πάρα πολύ μελετητές σε διεθνές επίπεδο εξετάζοντας εμπειρικά τους προσδιοριστικούς παράγοντες της αυτοαπασχόλησης. Σε άρθρο του περιοδικού Labour Economics (2000), ο Banchfower ενδεικτικά παραθέτει τα ονόματα κάποιων ερευνητών ανά χώρα. Για την Αμερική: Fuchs (1982), Borjas & Bronars (1989), Evans & Jovanovic (1989), Evans & Leighton (1989), Fairlie (1999), Fairlie and Meyer (1996, 1998), Reardon (1998). Για την Αγγλία: Rees & Shah (1986), Pickles and O'Farrell (1987), Blanchflower & Oswald (1990, 1998a), Blanchflower & Freeman (1994), Meager (1992), Taylor (1996) and Robson (1998a,b). Για την Ολλανδία: De Witt & Van Winden (1990). Για την Ισπανία: Alba-Ramirez (1994). Για τον Καναδά: Bernhardt (1994), Schuetze (1998), Arai (1997), Lentz & Laband (1990), Kuhn & Schuetze (1998). Για την Γαλλία: Laferrere & McEntee (1995). Για την Αυστραλία: Blanchflower & Meyer (1994) and Kidd (1993). Για την Ιταλία: Foti and Vivarelli (1994).

Επίσης έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές θεωρητικές εργασίες συμπεριλαμβανομένων των Kihlstrom & Laffont (1979), Kanbur (1982), Coate & Tennyson (1992) και Holmes & Schmitz (1990). Ωστόσο, έχουν πραγματοποιηθεί και συγκρίσεις μεταξύ χωρών. Για παράδειγμα ο Schuetze (1998) έκανε μελέτη σύγκρισης για τον Καναδά και τις ΗΠΑ, οι Blanchflower & Meyer (1994) για την Αυστραλία και τις ΗΠΑ, ενώ ο Alba-Ramirez (1994) για την Ισπανία και τις ΗΠΑ. Τέλος, οι Acs and Evans (1994) πραγματοποίησαν συγκριτικές μελέτες για πολλές χώρες. (Banchfower, 2000)

3.2 Εισόδημα – Κεφάλαιο

Ένα πιθανό εμπόδιο για την αυτοαπασχόληση είναι η έλλειψη κεφαλαίου. Σε μια εργασία με τη χρήση μικροδεδομένων για τις ΗΠΑ, οι Evan & Leighton (1989) και οι Evans & Jovanovic (1989) κατέληξαν ότι οι αυτοαπασχολούμενοι αντιμετωπίζουν περιορισμούς στη ρευστότητα, ενώ όσοι προέρχονται από εύπορες οικογένειες με περιουσιακά στοιχεία έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να στραφούν στην αυτοαπασχόληση. Ο συσχετισμός των περιουσιακών στοιχείων με την απασχόληση μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι τα παιδιά τείνουν να κληρονομήσουν τις οικογενειακές επιχειρήσεις. (Schuetze, 2000) Οι Blanchflower & Oswald (1998) διαπίστωσαν ότι η πιθανότητα αυτοαπασχόλησης εξαρτάται θετικά εάν το άτομο έλαβε ποτέ μια κληρονομιά ή χρηματικό ποσό ως δώρο στο παρελθόν.

Επιπλέον έχει αναφερθεί ότι πολλές φορές η επιλογή της αυτοαπασχόλησης λαμβάνει χώρα προκειμένου να απολαμβάνουν οι αυτοαπασχολούμενοι τα οφέλη από το να είσαι επιχειρηματίας. (Zissimopoulos & Karoly, 2007) Φυσικά υπάρχει και η άλλη όψη του ίδιου νομίσματος βάση της οποίας οι άνθρωποι ωθούνται στην αυτοαπασχόληση λόγω των χαμηλών μισθών και ημερομισθίων (Blanchflower and Oswald, 1998; Manser and Picot, 1999).

Ο Lombard (2001) αναφέρει ότι η αυτονομία της εργασίας, η ευελιξία ως προς την ώρα και η δυνατότητα να εργαστούν σε όχι προκαθορισμένο ωρολόγιο πρόγραμμα αποτελούν παράγοντες που ευνοούν την επιλογή της αυτοαπασχόλησης κυρίως για τις γυναίκες αλλά και για τα άτομα που πλησιάζουν τη συνταξιοδότηση. Από την άλλη, οι Moore & Mueller (2002) αναφέρουν ότι στον Καναδά η αυτοαπασχόληση αποτελεί το αντίδοτο στο πρόβλημα της ανεργίας όταν η παραμονή στο καθεστώς του επιδόματος ανεργίας δε γίνεται εκ προθέσεως των εργαζομένων αλλά και όταν η απώλεια της εργασίας γίνεται χωρίς τη θέληση του εργαζόμενου.

Ένας ακόμη ισχυρός προσδιοριστικός παράγοντας της αυτοαπασχόλησης είναι η πρόσβαση σε χρηματικά κεφάλαια είτε από δωρεές είτε από κληρονομίες. Ειδικότερα, σε ένα δείγμα Βρετανών διαπιστώθηκε ότι η πιθανότητα αυτοαπασχόλησης αυξάνεται με την έλευση μιας κληρονομιάς ή μιας δωρεάς ειδικότερα για άτομα νεαρής ηλικίας. (Blanchflower and Oswald, 1998) Στην ίδια διαπίστωση κατέληξαν και οι Holtz-Eakin et al. (1994) όταν εξέτασαν ένα δείγμα Αμερικανών και προέκυψε ότι η πιθανότητα αυτοαπασχόλησης αυξανόταν, όταν υπήρχε αύξηση των περιουσιακών στοιχείων των ατόμων.

3.3 Δημογραφικά Χαρακτηριστικά

Οι Laferrere & McEntee (1995) εξέτασαν τους προσδιοριστικούς παράγοντες της αυτοαπασχόλησης χρησιμοποιώντας δεδομένα διαφορετικών γενεών με βάση τον πλούτο, την εκπαίδευση, το ανθρώπινο κεφάλαιο και ένα εύρος από διάφορες δημογραφικές μεταβλητές. Το ανθρώπινο κεφάλαιο είναι το σύνολο των ταλέντων και της διάθεσης για απόδοση όλων των ανθρώπων μιας επιχείρησης που μπορεί να συντελέσουν στη δημιουργία και ολοκλήρωση της αποστολής, του οράματος, της στρατηγικής και των στόχων της. (Μπουραντάς & Παπαλεξανδρή, 2003) Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα χαρακτηριστικά της οικογένειας διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην απόφαση των ατόμων να

αυτοαπασχοληθούν. Σημαντικότερος παράγοντας είναι η μεταφορά των περιουσιακών στοιχείων από γενιά σε γενιά.

Μελέτες έχουν δείξει ότι μεταξύ των προσδιοριστικών παραγόντων της αυτοαπασχόλησης είναι η ηλικία, το φύλο, η εκπαίδευση και η οικογενειακή κατάσταση. Για τις περισσότερες χώρες υπάρχει μια αρνητική σχέση μεταξύ του ποσοστού αυτοαπασχόλησης και του ποσοστού ανεργίας. Υψηλή τάση για αυτοαπασχόληση έχουν τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, οι άνδρες, εργαζόμενοι με υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο και οι παντρεμένοι (Fairlee and Meyer, 1996; Blanchflower, 2000; Lombard, 2001).

Άλλες μελέτες έχουν δείξει ότι η συχνότητα της αυτοαπασχόλησης ποικίλλει ανάλογα με τις δημογραφικές ομάδες και πως η πιθανότητα να αυτοαπασχοληθεί κάποιος εξαρτάται από έναν αριθμό κοινωνικό-οικονομικών μεταβλητών. Ειδικότερα, η αυτοαπασχόληση επηρεάζεται από το φύλο, τη φυλή και το μορφωτικό επίπεδο, ενώ υπάρχουν διαφορές κατά τη διάρκεια του κύκλου ζωής του αυτοαπασχολούμενου. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ατόμων αυτοαπασχολείται σε μεγαλύτερη ηλικία, καθώς έχει λιγότερες υποχρεώσεις. Για παράδειγμα, οι γυναίκες δεν έχουν πλέον τη φροντίδα των παιδιών. (Kim, 2007) Σύμφωνα με τους Fairlee & Meyer (1996) άτομα με αναπηρία είναι πιο πιθανό να αυτοαπασχοληθούν.

Ο Lofstrom (2002) αναφέρει ότι σύμφωνα με στοιχεία της απογραφής του 1990 που πραγματοποιήθηκε στις Η.Π.Α σε άνδρες μετανάστες που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην Αγγλική γλώσσα, προκύπτει ότι έχουν χαμηλότερα επίπεδα αυτοαπασχόλησης. Οι Van Praag & Cramer (2001) πρόσθεσαν έναν ακόμη παράγοντα που μπορεί να επηρεάσει την επιλογή του ατόμου για αυτοαπασχόληση και αυτός είναι η αποστροφή ή η αποδοχή του ατόμου στο κίνδυνο. Αυτό ισχύει καθώς άτομα που επιλέγουν την αυτοαπασχόληση είναι πιθανό να αντιμετωπίσουν μεγαλύτερη αβεβαιότητα για τα κέρδη τους σε σχέση με τον εάν θα ήταν μισθωτοί.

Οι De Witt et. al (1990) υποστηρίζουν πως οι παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή της αυτοαπασχόλησης είναι η κοινωνική κατάσταση των οικογενειών, η απουσία γονέων και το θρησκευτικό υπόβαθρο. Εάν για παράδειγμα ο πατέρας του υπό εξέταση ατόμου στο δείγμα είναι αυτοαπασχολούμενος, θα έχει ως αποτέλεσμα και το παιδί του να γίνει αυτοαπασχολούμενος. Άρα, υψηλά ποσοστά αυτοαπασχολούμενων γονέων οδηγούν σε υψηλά ποσοστά αυτοαπασχολούμενων ατόμων.

Αυτό συμβαίνει κυρίως για δύο λόγους: 1) υπάρχει μια παράδοση αυτοαπασχόλησης στην οικογένεια και η ύπαρξη ενός προτύπου (του γονέα) που αυτοαπασχολείται, 2) στην πλειοψηφία των περιπτώσεων το πρώτο παιδί ενός αυτοαπασχολούμενου γονέα αναλαμβάνει τα ηνία της επιχείρησης του πατέρα με αποτέλεσμα να αυτοαπασχοληθεί και το παιδί.

Ο Jean-Marc Falter (2007) μελέτησε την επιρροή των οικογενειακών συνδέσεων στην Ελβετία όσο αναφορά την επιχειρηματικότητα. Τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξε είναι: εάν ο πατέρας είναι αυτοαπασχολούμενος αυξάνεται η πιθανότητα το παιδί να είναι αυτοαπασχολούμενο κατά 9% ενώ εάν είναι η μητέρα αυτοαπασχολούμενη αυξάνεται η πιθανότητα να είναι αυτοαπασχολούμενο αλλά σε μικρότερο βαθμό. Επίσης τόνισε ότι μπορεί να μοιράζονται κάποια ψυχολογικά χαρακτηριστικά με τους γονείς που τους καθιστά πιο επιρρεπείς στην επιχειρηματικότητα. Τέλος, εάν ο γονέας ήταν αυτοαπασχολούμενος και εγκατέλειψε την αυτοαπασχόληση δεν επηρεάζει σημαντικά την επιλογή του παιδιού για αυτοαπασχόληση.

Μια άλλη έρευνα που πραγματοποιήθηκε στον Καναδά από τους Lentz και Laband (1990) η δεύτερη γενιά επιχειρηματιών έχουν μεγαλύτερη επιτυχία στην επιχειρηματική τους δραστηριότητα σε σύγκριση με αυτή των γονέων τους. Επίσης σύμφωνα με τους Dunn και Holtz-Eakin (2000) στις Η.Π.Α. η επιρροή από την επιχειρηματική δραστηριότητα των γονέων τους επηρεάζει αρκετά στη μετάβαση των παιδιών τους από το καθεστώς της μισθωτής εργασίας στην αυτοαπασχόληση λόγω των γνώσεων αλλά και των εμπειριών από την επιχειρηματική τους δραστηριότητα. Οι Hout και Rosen (2000) χρησιμοποίησαν τις διαγενειακές συνδέσεις για να εξηγήσουν τα διαφορετικά ποσοστά αυτοαπασχολούμενων που παρατηρούνται στις Η.Π.Α.. Παρατήρησαν ότι αυτοί που είχαν αυτοαπασχολούμενο πατέρα και ζούσανε και με τους δύο γονείς και ήταν δεύτερης ή και τρίτης γενιάς μετανάστες είχαν αυξημένη πιθανότητα να αυτοαπασχοληθούν. Παρατήρησαν επίσης ότι για τη φυλή των μαύρων υπήρχαν χαμηλά ποσοστά αυτοαπασχόλησης. Αυξάνοντας όμως το οικογενειακό υπόβαθρο παρατήρησαν ότι μέχρι κάποιο βαθμό ευθύνεται για τα χαμηλά επίπεδα αυτοαπασχόλησης.

3.4 Εργασιακά

Οι αυτοαπασχολούμενοι έχουν υψηλότερα επίπεδα ικανοποίησης από την εργασία σε σχέση με αυτούς που εργάζονται ως υπάλληλοι και είναι λιγότερο πρόθυμοι να μετακινηθούν από την πόλη τους σε άλλη πόλη πιθανώς λόγω της έλξης των πελατών τους. (Blanchflower, 2000)

Οι Evans και Leighton (1989) διαπίστωσαν ότι τα άτομα ωθούνται στην αυτοαπασχόληση όταν οι μισθοί, τα επιδόματα ανεργίας είναι χαμηλά αλλά και όταν τα ίδια τα άτομα είναι ασταθή ως προς την παραμονή τους στη εργασία. Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τους Simpson & Sproule (1998) και Schuetze (2000) έχει βρεθεί ότι οι αυτοαπασχολούμενοι αυξάνονται σε περιόδους όπου η ανεργία είναι σε υψηλά επίπεδα τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο.

Οι μελέτες των Wellington (2001) και Lombard (2001) στις Η.Π.Α έδειξαν ότι η πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας τόσο των εργαζομένων όσο και των συζύγων τους αυξάνει το ποσοστό της αυτοαπασχόλησης.

3.5 Τεχνολογικά Χαρακτηριστικά

Άλλες μελέτες έδειξαν ότι εκτός από τους αναφερόμενους παράγοντες, υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν το ποσοστό της αυτοαπασχόλησης. Οι αλλαγές στην τεχνολογία αλλά και στη βιομηχανία, στους φορολογικούς συντελεστές αλλά και η κοινωνική ασφάλιση ανήκουν στους παράγοντες αυτούς. (Blau, 1987; Bruce, 2000, 2002; Gentry and Hubbard, 2000; Schuetze, 2000). Σύμφωνα με τους Zissimopoulos και Karoly (2004) η ανάπτυξη της τεχνολογία στις μέρες μας ωθεί περισσότερα άτομα στην αυτοαπασχόληση καθώς δίνονται πλέον περισσότερες δυνατότητες κυρίως στους νέους να εργαστούν από το σπίτι τους μέσω ενός υπολογιστή για παράδειγμα, πραγματοποιώντας συναλλαγές με άτομα ανά την υφήλιο.

3.6 Φύλο

Παρατηρήθηκε ότι τα ποσοστά αυτοαπασχόλησης για τις γυναίκες ήταν χαμηλά, ενώ τα ποσοστά της αυτοαπασχόλησης ήταν υψηλά σε κατεξοχήν αυτοαπασχολούμενους κλάδους όπως της γεωργίας, του εμπορίου, των επισκευών. Ακόμη όσο μεγαλύτερες είναι οι απολαβές στην αυτοαπασχόληση τόσο μεγαλύτερο θα είναι το ποσοστό των αυτοαπασχολούμενων σε σύγκριση με αυτό των μισθωτών. (De Witt & Van Winden, 1990)

Από την ανασκόπηση της βιβλιογραφία προκύπτουν τα εξής : η γυναικεία αυτοαπασχόληση είναι σταθερά σε χαμηλότερα ποσοστά με αυτά των ανδρών κυρίως λόγω των πολιτισμικών επιρροών από την πλευρά των γυναικών. Έχει σημειωθεί στη διεθνή βιβλιογραφία ότι παγκοσμίως υπάρχουν περισσότεροι καταγεγραμμένοι επιχειρηματίες άνδρες σε σύγκριση με τις γυναίκες. (Ingrid et al, 2006)

Η πλειοψηφία των αυτοαπασχολούμενων είναι μεταξύ 25 και 45 ετών. Οι γυναίκες έχουν διαφορετικά όρια ηλικίας από τους άνδρες που εισέρχονται ή και εξέρχονται από την αυτοαπασχόληση. Τα διαφορετικά κλιμάκια ηλικίας οφείλονται στην ηλικία γάμου και στη μητρότητα. Ο γάμος και η ύπαρξη παιδιών επηρεάζει αρνητικά την πιθανότητα αυτοαπασχόλησης των γυναικών, ενώ οι γυναίκες είναι πιθανό να εισέρχονται στην αυτοαπασχόληση για πρώτη φορά σε μεγαλύτερη ηλικία από τους άνδρες. (Charles et al., 2001)

3.7 Εκπαίδευση

Τα στοιχεία για τη σχέση μεταξύ επιπέδου εκπαίδευσης και αυτοαπασχόλησης είναι ανάμεικτα. Αξίζει να σημειωθεί ότι ένας υψηλός δείκτης ευφυΐας αυξάνει την προτίμηση για αυτοαπασχόληση. Οι λόγοι αυτής της επιλογής δεν συνδέονται με τις υψηλότερες αποδοχές και με την ανεξαρτησία που προσφέρει η αυτοαπασχόληση. Μελέτες όπως αυτές των Robinson and Sexton (1994), Bates (1995) κατέληξαν ότι υπάρχει θετική σχέση μεταξύ του επιπέδου εκπαίδευσης και της αυτοαπασχόλησης. Ενώ μελέτες όπως αυτές των Uhlaner και Thurik (2007) και Wit G (1989) βρήκανε αρνητική σχέση μεταξύ του επιπέδου εκπαίδευσης και της αυτοαπασχόλησης. Ο Blanchflower (2000) συμπέρανε ότι η εκπαίδευση σχετίζεται αρνητικά με την αυτοαπασχόληση στην Ευρώπη ενώ θετικά στις Η.Π.Α. Στη συνέχεια οι Grilo & Thurik (2005a) δείχνουν ότι η σχέση εκπαίδευσης και αυτοαπασχόλησης είναι αρνητική έως ένα επίπεδο της μεσαίας εκπαίδευσης, αλλά όχι για τα υψηλότερα επίπεδα. Ο Bates (1995) διαπίστωσε ότι οι γυναίκες σε αντίθεση με τους άνδρες ωθούνται στην αυτοαπασχόληση κυρίως όταν έχουν υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης. Το γεγονός αυτό υποστηρίζεται και από τη μελέτη του OECD (2002) αλλά και από τους Schetkatt και Yocarini (2001) καθώς έχει παρατηρηθεί ότι τα ποσοστά των γυναικών είναι υψηλότερα για γυναίκες υψηλού μορφωτικού επιπέδου σε σύγκριση με αυτά των γυναικών με χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο. (Storey, 1994; Reynolds et al., 1999)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΓΙΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Η δημογραφική γήρανση του πληθυσμού στις ανεπτυγμένες χώρες, αποτελεί σήμερα, ένα κυρίαρχο δεδομένο με σοβαρότατες κοινωνικές, οικονομικές ασφαλιστικές, προνοιακές και υγειονομικές προεκτάσεις. Ειδικότερα στην Ελλάδα, η αύξηση του προσδόκιμου χρόνου ζωής και η δραματική πτώση της γεννητικότητας, έχει ως αποτέλεσμα η χώρα μας να είναι μία από τα πλέον γηρασμένα έθνη του κόσμου μαζί με την Ιταλία, τη Γερμανία και τη Σουηδία. Ενώ στις ΗΠΑ, η αναλογία ατόμων άνω των 60 ετών, στο σύνολο του πληθυσμού, είναι 16,5%, στην Ελλάδα το αντίστοιχο ποσοστό είναι 22,3%. Το έτος 2030, ο αριθμός των ατόμων άνω των 60 ετών, στη χώρα μας, σύμφωνα με την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος (ΕΣΥΕ), θα αυξηθεί κατά 10% φτάνοντας το 1/3 του συνόλου. (Κατσανέβας, 2013)

Το προσδοκώμενο μέσο όριο ζωής, μέχρι και τις αρχές του τρέχοντος αιώνα στις περισσότερες χώρες, δεν ξεπερνούσε τα 60-65 χρόνια. Σήμερα έχει φτάσει και ξεπερνά τις ηλικίες των 77 ετών. Στην Ελλάδα, σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα δεδομένα, οι γυναίκες ζουν κατά μέσο όρο 80 και οι άντρες 75 χρόνια. Αυτό σημαίνει ότι ο μέσος όρος ζωής στη χώρα μας αυξήθηκε κατά 14 χρόνια μεταπολεμικά. Και οι γυναίκες είναι το «ασχυρό» φύλο, τουλάχιστον όσον αφορά τη μακροζωία. (Κατσανέβας, 2013)

Σήμερα, ο μέσος άνθρωπος ζει πολύ περισσότερο από παλιά, με συνέπεια συνολικά να υπάρχει ένας σημαντικά μεγαλύτερος αριθμός ηλικιωμένων ατόμων απ' ότι στο παρελθόν. Παράλληλα με αυτή την εξέλιξη, στις ανεπτυγμένες χώρες και ιδιαίτερα στην Ελλάδα, μειώνεται δραματικά ο αριθμός των νέων. Η υπογεννητικότητα αποτελεί κυρίαρχο σύγχρονο πρόβλημα που συνδέεται με την αστικοποίηση του πληθυσμού και τη συγκέντρωσή του στις πόλεις, την αύξηση της απασχόλησης των γυναικών, την έλλειψη κατάλληλης υποδομής σε βρεφονηπιακούς σταθμούς, την ανεπάρκεια των οικογενειακών επιδομάτων και γενικότερα στη διαφοροποίηση των κοινωνικών αξιών. (Κατσανέβας, 2013)

Στις μέρες είναι συχνό το φαινόμενο όλο και περισσότεροι ηλικιωμένοι να αυτοαπασχολούνται. Η αυτοαπασχόληση έχει υψηλότερα ποσοστά σε άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και ειδικότερα σε άτομα ηλικίας κοντά στη συνταξιοδότηση ακόμα και για τα άτομα που συνεχίζουν να εργάζονται και μετά το πέρας των εξήντα πέντε ετών (Haider & Loughran, 2001; Duchesne, 2002).

Με μια πρώτη ματιά οι κυριότεροι λόγοι που κάνουν τους ηλικιωμένους να θέλουν να συνεχίσουν να εργάζονται είναι με σειρά αξιολόγησης οι εξής:

- 1) να συνεχίσουν να είναι πνευματικά ενεργοί
- 2) να παραμείνουν σωματικά δυνατοί
- 3) να εξακολουθήσουν να είναι χρήσιμοι και παραγωγικοί
- 4) να κάνουν κάτι που τους ευχαριστεί.

Έρευνες ωστόσο δείχνουν πως οι προσδιοριστικοί παράγοντες της αυτοαπασχόλησης για τους ηλικιωμένους διαφέρουν από τους παραπάνω λόγους. Σύμφωνα με τον Fuchs (1982) το αυξημένο ποσοστό αυτοαπασχόλησης για τους άνδρες που βρίσκονται κοντά στη συνταξιοδότηση μπορεί να οφείλεται στο διαφορετικό μισθό που απολαμβάνει ένας μισθωτός σε σχέση με έναν αυτοαπασχολούμενο ή στη διαφορά στο ύψος της σύνταξης που απολαμβάνει ένας μισθωτός σε σύγκριση με έναν αυτοαπασχολούμενο ή και στα δυο. Στη βιβλιογραφία έχει σημειωθεί ότι η μετάβαση στη συνταξιοδότηση δεν ακολουθεί μία συγκεκριμένη και προκαθορισμένη πορεία δηλαδή από το καθεστώς πλήρους απασχόλησης στην παύση απασχόλησης και τελικά στη συνταξιοδότηση. (Quinn, 1980; Lazear; 1986, Ruhm, 1990, 1992; Peracchi & Welch, 1994; Doeringer, 1995)

Οι περισσότεροι μεσήλικες εργαζόμενοι αλλά και ηλικιωμένοι εργαζόμενοι κατά τη μετάβαση τους από το καθεστώς πλήρους απασχόλησης σε καθεστώς συνταξιοδότησης περνούν από διάφορα στάδια. Τα στάδια αυτά συχνά είναι η μείωση των ωρών εργασίας, η μετάβαση από καθεστώς πλήρους σε καθεστώς μερικής απασχόλησης αλλά και η μετάβαση από μισθωτός σε αυτοαπασχολούμενος. Ο Quinn (1980) χρησιμοποιώντας στοιχεία από μια βάση δεδομένων συνταξιοδότησης για τη δεκαετία του 60 και του 70 κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η αυτοαπασχόληση για άτομα μεγάλης ηλικίας μπορεί να αποτελέσει το προοίμιο της συνταξιοδότησης καθώς με την αυτοαπασχόληση προσφέρεται μεγαλύτερη ευελιξία στις αποδοχές αλλά και στις ώρες εργασίας των ατόμων με αποτέλεσμα να υπάρχει μεγαλύτερη ευχέρεια για ανανυσχή.

Ο Fuchs (1982) χρησιμοποιώντας και αυτός στοιχεία όσο αναφορά τη διαχρονική συνταξιοδότηση των ατόμων για τη δεκαετία του 60 και του 70 κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι εργαζόμενοι που θα μεταβούν στην αυτοαπασχόληση σε μεγάλη ηλικία είναι πολύ πιθανό να είχαν από πριν τη μετάβαση τους στην αυτοαπασχόληση εμπειρία αυτοαπασχόλησης. Όταν αναφέρεται στην ύπαρξη εμπειρίας εννοεί ότι το άτομο για

παράδειγμα μπορεί να κατείχε μια διευθυντική θέση με αποτέλεσμα να είχε κάποιου είδους ευελιξία στις ώρες και στο πρόγραμμα εργασίας του, ή και ακόμη θα μπορούσε να ήταν πωλητής με ευέλικτο ωράριο εργασίας και ο μισθός του να ήταν πλήρως συνδεδεμένος με τη απόδοση του δηλαδή τις πωλήσεις όπως και των αυτοαπασχολούμενων. Η μετάβαση αυτή είναι λιγότερο πιθανή όταν το άτομο περιμένει τη συνταξιοδότηση του από την τρέχουσα εργασία του.

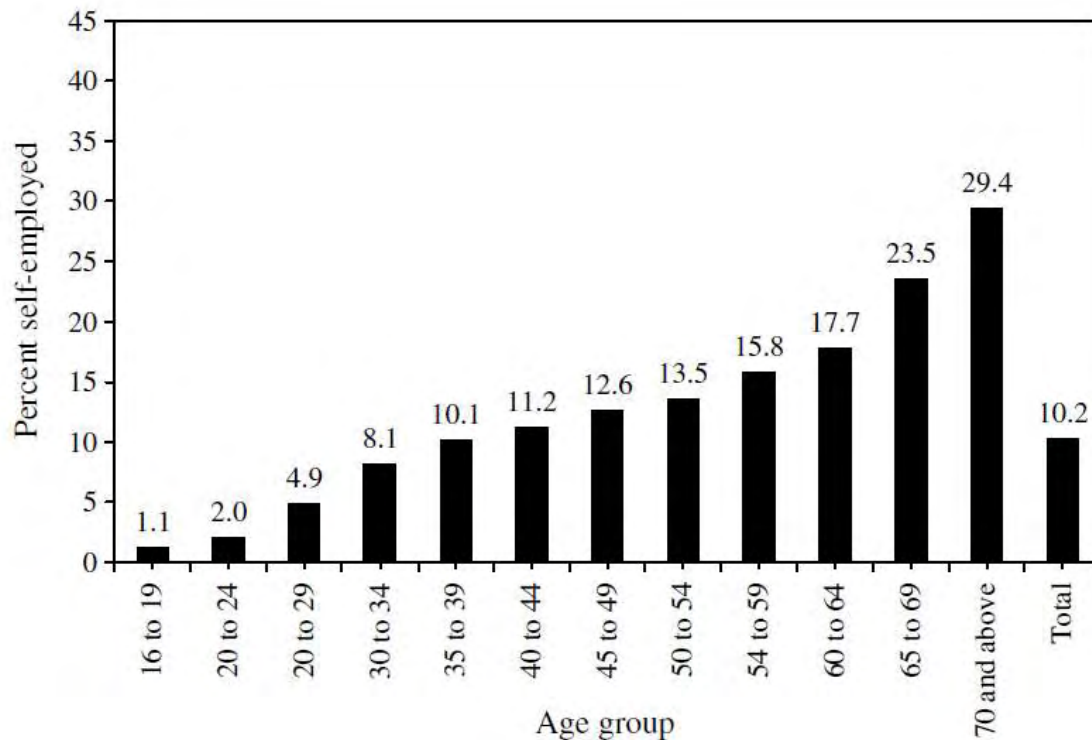
Οι Karoly and Rogowski (1997) εξετάζουν την μετάβαση στην αυτοαπασχόληση. Το ενδιαφέρον τους εστιάζεται κυρίως στο ρόλο της ασφάλειας μετά την συνταξιοδότηση έτσι ώστε να διευκολυνθεί η μετάβαση σε καθεστώς μερικής απασχόλησης, αυτοαπασχόλησης καθώς και συνταξιοδότησης. Από την έρευνα τους προέκυψε ότι η ασφάλιση επηρεάζει την μετάβαση στην αυτοαπασχόληση καθώς άτομα χωρίς κάλυψη οδηγούνται στην αυτοαπασχόληση ακόμη και για ηλικίες πάνω από το όριο συνταξιοδότησης.

Οι Bruce et al. (2000) επίσης εστιάζουν στο ρόλο που διαδραματίζει η ασφάλιση για την μετάβαση στην αυτοαπασχόληση. Στα συμπεράσματά τους καταλήγουν ότι η ασφάλιση επηρεάζει παρά πολύ λίγο την μετάβαση στην αυτοαπασχόληση από το καθεστώς της μισθωτής εργασίας. Οι μεταβάσεις των ηλικιωμένων ατόμων στην αυτοαπασχόληση σχετίζονται θετικά με το «ύψος» του πλούτου των ηλικιωμένων, δηλαδή εάν η ρευστότητα τους είναι περιορισμένη τότε επηρεάζεται αρνητικά η μετάβαση στην αυτοαπασχόληση όπως ακριβώς και των νεότερων ατόμων. (Bruce et al. 2000)

Σύμφωνα με την έρευνα των Zissinopoulos και Karoly (2004), η οποία εξετάζει το ρόλο του πλούτου, της υγείας αλλά και άλλων παραγόντων στη μετάβαση στην αυτοαπασχόληση για άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, προκύπτει ότι το ποσοστό αυτοαπασχόλησης είναι σε πολύ χαμηλό επίπεδο στις μικρές ηλικίες, ενώ όσο η ηλικία των εργαζομένων αυξάνεται τόσο και το ποσοστό αυτοαπασχόλησης αυξάνεται. Αυτό φαίνεται και διαγραμματικά παρακάτω. (Διάγραμμα 1) Το ποσοστό αυτοαπασχόλησης αυξάνεται σταθερά μέχρι και την ηλικία συνταξιοδότησης (60-64) και ακόμη πιο έντονη αύξηση του ποσοστού αυτοαπασχόλησης παρατηρείται στην ηλικία συνταξιοδότησης του εργαζομένου (65 και άνω). Επίσης, το μεγαλύτερο ποσοστό της αυτοαπασχόλησης παρατηρήθηκε στις γυναίκες στα 66 έτη, ενώ για τους άνδρες το υψηλότερο ποσοστό ήταν τα 65 έτη. Βέβαια θα πρέπει να σημειωθεί ότι το υψηλό ποσοστό αυτοαπασχόλησης που παρατηρείται για εργαζόμενους άνω των εξήντα πέντε ετών μπορεί και να οφείλεται και στο γεγονός της συνταξιοδότησης πολλών μισθωτών

σε σύγκριση με τους αυτοαπασχολούμενους. Η συγκεκριμένη έρευνα είναι μια από τις λίγες μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί επί του θέματος, όχι βέβαια όσο αναφορά την αυτοαπασχόληση αλλά την αυτοαπασχόληση ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1: ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΑΝΑ ΗΛΙΚΙΑΚΗ ΟΜΑΔΑ ΣΤΙΣ ΗΠΑ, ΕΤΟΣ 2001

Επιπρόσθετα έχει αναφερθεί από τους Zissinopoulos και Karoly (2004) ότι σχεδόν το ένα τρίτο εργαζομένων ηλικία πενήντα ένα και πάνω που είναι αυτοαπασχολούμενοι, έχουν πραγματοποιήσει τη μετάβαση αυτή στα πενήντα ή μετά την ηλικία των πενήντα ετών. Επίσης οι αυτοαπασχολούμενοι συμπεριλαμβάνοντας και αυτών μεγαλύτερης ηλικίας αυτοαπασχολούμενων είναι λιγότερο πιθανό να καλύπτονται από συνταξιοδοτική και ιατροφαρμακευτική κάλυψη σε σύγκριση με τους μισθωτούς. Επιπλέον ένα ακόμη χαρακτηριστικό της αυτοαπασχόλησης είναι η ανάγκη ύπαρξης χρηματικών κεφαλαίων για την κάλυψη των εξόδων και των επενδύσεων που θα πρέπει να πραγματοποιηθούν με αποτέλεσμα να τίθεντο σε κίνδυνο περιουσιακά στοιχεία των εργαζομένων αλλά και τη μελλοντική συνταξιοδότηση τους από τυχόν αστοχίες ή και αποτυχίες.

Τέλος, οι αυτοαπασχολούμενοι εργαζόμενοι είναι περισσότερο ικανοποιημένοι από την εργασία τους σε σχέση με τους μισθωτούς και αυτό γιατί υπάρχει μεγαλύτερη ευελιξία και αυτονομία. (Hundley, 2001)

Στα πλαίσια της αλματωδώς αυξανόμενης σημασίας και του αριθμού των ωρίμων πολιτών, σκόπιμο θα ήταν να διαφοροποιήσουμε δύο βασικές περιπτώσεις του ζητήματος. Η πρώτη αφορά τα άτομα άνω των 60-65 ετών που βρίσκονται σε ικανοποιητική κατάσταση υγείας και ζωτικότητας και μπορούν όχι μόνο να συμμετέχουν ενεργά στον κοινωνικό τους περίγυρο, αλλά και εφ' όσον το επιθυμούν, να απασχολούνται με ελαστικό ωράριο της επιλογής τους. (Κατσανέβας, 2013)

Στη δεύτερη κατηγορία, υπάγονται τα ηλικιωμένα άτομα που η κακή κατάσταση της υγείας τους δεν επιτρέπει να αυτοεξυπηρετούνται και πολύ περισσότερο να αναπτύσσουν κάποια δραστηριότητα. Για την περίπτωση των ατόμων αυτών, η πολιτεία, η Τοπική Αυτοδιοίκηση η εκκλησία και οι εθελοντικοί φορείς, οφείλουν να αναλάβουν την ευθύνη για την αξιοπρεπή τους προστασία και διαβίωση. Την τελευταία αυτή κατηγορία, θα ήταν σκόπιμο να προσδιορίσουμε ότι ανήκει στη λεγόμενη "τέταρτη ηλικία", η οποία σύμφωνα με τον προτεινόμενο ορισμό της, περιλαμβάνει άτομα ηλικιωμένα, συνήθως άνω των 70 ή 75 ετών, που δεν είναι σε θέση να αυτοεξυπηρετούνται". Σε αντιδιαστολή η τρίτη ηλικία θα μπορούσε να οριστεί ότι αφορά άτομα άνω των 60-65 ετών που είναι σε θέση, εφ' όσον το επιθυμούν, να συμμετέχουν ενεργά στην κοινωνική και οικονομική ζωή".(Κατσανέβας, 2013)

Η τρίτη αλλά και η τέταρτη ηλικία, όσον αφορά την όλη λειτουργία της οικονομίας, αποτελούν ένα διαρκώς αυξανόμενο ποσοτικό και ποιοτικό μέγεθος. Ένα πολυσύνθετο σύνολο εργαζόμενων, επιχειρηματιών, υπηρεσιών και μεταποίησης, δραστηριοποιείται και αναπτύσσεται με επίκεντρο τις ηλικίες αυτές. (Κατσανέβας, 2013)

Η αλματώδης αύξηση των δαπανών υγείας, συνταξιοδότησης, κοινωνικής προστασίας, κατοικίας, αναψυχής και τουρισμού, συνδέεται άμεσα με την ως άνω πραγματικότητα. Επιχειρηματίες, επαγγελματίες, τεχνολόγοι, ερευνητές, γιατροί, νοσηλευτές, δικηγόροι, φοροτεχνικοί, κοινωνικοί λειτουργοί, φύλακες, βοηθοί ηλικιωμένων, φυσιοθεραπευτές, εργάτες και υπάλληλοι βιομηχανικών μονάδων, τραπεζών, αναψυχής, τουρισμού, κ.λ.π., ένα πολυπληθές σχήμα παραγωγικών συντελεστών εξαρτάται από την παρουσία των

ηλικιωμένων ατόμων. Οι ώριμοι πολίτες έμμεσα και ορισμένες φορές άμεσα, συμμετέχουν στην παραγωγική διαδικασία την τροφοδοτούν και την ανακυκλώνουν.

Σε ατομικό επίπεδο, τα μέλη της τρίτης ηλικίας μπορούν να αναπτύξουν δραστηριότητα με κοινωνικό αλλά και έμμεσα οικονομικό περιεχόμενο. Τέτοιας μορφής είναι η συμβολή τους στην ανατροφή των παιδιών, στο οικογενειακό νοικοκυριό και γενικότερα σε οικιακές εργασίες που είναι χρονοβόρες και εμπεριέχουν το αναντικατάστατο δεδομένο της προσωπικής εμπιστοσύνης. (Κατσανέβας, 2013)

Και δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις εκείνες όπου οι ηλικιωμένοι με την κατάλληλη αξιοποίηση της εμπειρίας, των αποταμιεύσεων, της σύνταξης και γενικότερα της οικονομικής τους αυτονομίας, συμμετέχουν στην οικονομική στήριξη της οικογένειας και του ευρύτερου κοινωνικού τους περίγυρου. Ανεκτίμητη είναι επίσης η συμβολή μελών της τρίτης ηλικίας, με την ωριμότητα, και την ευθυκρισία που συχνά διαθέτουν, σε εθελοντικές δραστηριότητες κοινωνικού χαρακτήρα που εμπεριέχουν και το στοιχείο της οικονομικής δραστηριότητας.

Φυσικά όλες οι περιπτώσεις δεν είναι ίδιες. Γι αυτό και όσον αφορά την ηλικία συνταξιοδότησης, σκόπιμη είναι η υιοθέτηση μέτρων επιλεκτικής σταδιακής αποχώρησης από την ενεργό εργασιακή ζωή. Επίσης, η μερική απασχόληση αποτελεί ένα πρόσφορο τρόπο εργασίας για τα μέλη της τρίτης ηλικίας, τουλάχιστον για όσους επιθυμούν κάτι τέτοιο. Κι αυτό γιατί δεν πρέπει να παραγνωρίζεται, κατά περίπτωση έστω, η ανάγκη σκοπών και στόχων αυτοεπιβεβαίωσης που έχουν πολλοί ώριμοι πολίτες, οι οποίοι με τη συνταξιοδότηση νοιώθουν ως απόμαχοι, όχι μόνο της εργασίας αλλά και της ίδιας της ζωής. (Κατσανέβας, 2013)

Μια ιδιαίτερης σημασίας νέα πραγματικότητα που ευνοεί τη μερική απασχόληση και την ενεργό συμμετοχή στην κοινωνία των ωρίμων πολιτών είναι η τηλεργασία, η τηλεματική και η χρήση του Internet. Με τις τεχνολογίες αυτές, τα μέλη της τρίτης ηλικίας μπορούν, εφ όσον το επιθυμούν, να συμμετέχουν, με ευελιξία και χαμηλούς ρυθμούς, στην παραγωγική διαδικασία. Το ίδιο ισχύει και όσον αφορά την ανάγκη επικοινωνίας που έχει ο κάθε άνθρωπος και ιδιαίτερα τα ηλικιωμένα άτομα. Χωρίς φυσικά να παραγνωρίζεται η σημασία και ο ρόλος των κέντρων φυσικής συνάντησης των ωρίμων πολιτών όπως τα ΚΑΠΗ, η σύγχρονη τεχνολογία, και το Internet, ειδικότερα, μπορεί να αποτελέσουν ένα χρήσιμο βήμα για μια αλλαγή πλεύσης στον τρόπο ζωής και ευρύτερης συμμετοχής της τρίτης ηλικίας στην κοινωνία και την οικονομία.

Γενικότερα, το μέγεθος, ο ρόλος και η σημασία των ωρίμων πολιτών, αποτελούν για τη νέα χιλιετία μια σημαντική συνιστώσα, η οποία θα απασχολεί όλο και περισσότερο το κοινωνικό και οικονομικό γίγνεσθαι. Και είναι γεγονός ότι το επίπεδο του πολιτισμού της σύγχρονης κοινωνίας θα είναι άμεσα συναρτημένο με τον τρόπο αντιμετώπισης της τρίτης και τέταρτης ηλικίας. (Κατσανέβας, 2013)

Η βραβευμένη με το Νόμπελ Ιατρικής του 1986 Ρίτα Λέβι Μονταλτσίνι, αποδεικνύει στις έρευνές της ότι ο ανθρώπινος εγκέφαλος μπορεί να συνεχίσει να λειτουργεί τέλεια, ακόμη και σε μεγάλη ηλικία, ανεξάρτητα από τη φθορά των υπολοίπων οργάνων του σώματος. Ζωντανή απόδειξη των θέσεων αυτών είναι η ίδια η γοητευτική αυτή κυρία, που στο κατώφλι των ενενήντα της χρόνων ενεργοποιείται δυναμικά και παράγει σημαντικό έργο. Με τη δραστηριότητα της θυμίζει πολλούς άλλους επώνυμους ηλικιωμένους, που έφτασαν στην κορυφή της δημιουργίας τους σε προχωρημένη ηλικία μεταξύ άλλων, όπως ο Γαλιλαίος, ο Μιχαήλ Άγγελος, ο Πικάσο, ο Μπέν Γκουριόν, ο Μπέρτραν Ράσελ, ο Γεώργιος Παπανδρέου και πρόσφατα ο βετεράνος αστροναύτης Τζών Γκλέν, ο οποίος στα 77 του χρόνια έκανε και πάλι το διαστημικό του ταξίδι. (Κατσανέβας, 2013)

Στην κοινωνία του 2010, η διογκούμενη παρουσία και συμμετοχή των ωρίμων πολιτών, σηματοδοτεί μια νέα πραγματικότητα της οποίας χαρακτηριστικό σημείο είναι η ομαλή συμβίωση και συνύπαρξη όλων των ομάδων ηλικιών. Η νέα χιλιετία, εκτός από την εισβολή της υψηλής τεχνολογίας την παγκοσμιοποίηση, τα διεθνή προσφυγικά και μεταναστευτικά ρεύματα, την κρίση των αξιών, εμπεριέχει ως δυναμική συνιστώσα αυτή τη νέα πραγματικότητα, η οποία δεν μπορεί παρά να είναι καλοδεχούμενη σε μια σύγχρονη ευνομούμενη κοινωνία αλληλεγγύης και ανθρωπιάς. Οι νεότερες γενιές οφείλουν να κατανοήσουν τη σημασία των νέων δεδομένων που συνδυάζονται εύστοχα και με τη γνωστή λαϊκή ρήση -υπενθύμιση ότι "εκεί που ήσουν ήμουνα κι' εδώ που είμαι θα ρθεις". Κλείνοντας: θα αναφερθούμε σε μια σοφή κουβέντα της προαναφερθείσας Ρίτας Λέβι Μονταλτσίνι από το βιβλίο της για την τρίτη ηλικία " Ο Κρυφός Άσπος " όπου αναφέρει ότι "η τρίτη ηλικία είναι η ωραιότερη, το λεω στα 88 μου. Ο τρόπος για να φτάσεις ως αυτήν καλά και ήρεμα είναι να την προετοιμάζεις από νέος".

Πολλοί ηλικιωμένοι εργαζόμενοι επιθυμούν να προσαρμόσουν τον ρόλο τους, το ωράριό τους και τα καθήκοντά τους καθώς πλησιάζουν στην συνταξιοδότησή τους. Επιζητούν ευελιξία στην εργασιακή τους ζωή ώστε να έχουν τη δυνατότητα να μειώσουν σταδιακά το

φόρτο εργασίας και το βαθμό ευθυνών τους αλλά παράλληλα να συνεχίσουν να απασχολούνται και μετά την ηλικία συνταξιοδότησης. Γι' αυτό το λόγο οδηγούνται στην αυτοαπασχόληση.

Βέβαια όλοι οι ηλικιωμένοι δεν ακολουθούν τον δρόμο της αυτοαπασχόλησης, αφού ο καθένας βλέπει ξεχωριστά την έννοια της συνταξιοδότησης. Υπάρχουν αυτοί που θέλουν να αποσυρθούν εντελώς και δεν προτίθενται να επιστρέψουν στον χώρο εργασίας. Αυτό παρατηρείται κυρίως σε εργαζόμενους επαγγελματιών με σημαντική σωματική κόπωση εν αντιθέσει με τους εργαζόμενους στον χώρο των υπηρεσιών οι οποίοι είναι πιο θετικοί στην παράταση της εργασίας τους μέσω της αυτοαπασχόλησης. Υπάρχουν άλλοι που θέλουν να κάνουν την ίδια δουλειά αλλά με λιγότερο φόρτο εργασίας ως αυτοαπασχολούμενοι. Η αυτοαπασχόληση περιλαμβάνει ευέλικτους ρόλους και συνθήκες εργασίας, ευέλικτα ωράρια, και περισσότερο έλεγχο από τον αυτοαπασχολούμενο στην διαχείριση του χρόνου του. Έτσι, οι ηλικιωμένοι παραμένουν παραγωγικοί και κοινωνικά δικτυωμένοι με τον χώρο εργασίας τους. (Κατσανέβας, 2013)

Άλλοι παράγοντες που οδηγούν τους ηλικιωμένους στην αυτοαπασχόληση είναι ότι έχουν καλύτερη απόδοση λόγω της εμπειρίας, μπορούν να διατηρήσουν και να μεταφέρουν την τεχνογνωσία τους στους νεότερους εργαζόμενους, να διαχειριστούν αποτελεσματικότερα πιθανές διακυμάνσεις στο προσωπικό, να δημιουργήσουν νέα ηγετικά στελέχη στο αντικείμενο τους με την μετάδοση των γνώσεων και των εμπειριών τους.

Οι αυτοαπασχολούμενοι όλων των ηλικιακών ομάδων ανεξαιρέτως επιθυμούν μια εργασία με περιεχόμενο και ευθύνες, ευκαιρίες για μάθηση, σεβασμό στον εργασιακό χώρο, ικανοποιητικές απολαβές και επιδόματα. Τα ίδια ισχύουν και για τους ηλικιωμένους αυτοαπασχολούμενους και μάλιστα δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στο γεγονός ότι η επιτυχία τους στο αντικείμενο πρέπει να είναι ανάλογη της εμπειρίας τους.

Έτσι καθώς οι περισσότερες αναπτυγμένες χώρες μεταβάλλονται από οικονομίες με βάση την βιομηχανία και την γεωργία σε οικονομίες υπηρεσιών, υπολογίζεται πως όλο και μεγαλύτερος αριθμός ανθρώπων είναι θετικοί στην προοπτική παράτασης της διάρκειας εργασίας τους μέσω της αυτοαπασχόλησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΑΠΟΤΡΕΠΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΜΕΤΑ ΤΑ 65

Παρότι είναι οικονομικά αναγκαίο να παραταθεί η διάρκεια εργασίας των ηλικιωμένων αλλά και οι ίδιοι βλέπουν αρκετά θετικά σημεία σε μια τέτοια πρόταση, υπάρχουν διάφοροι λόγοι που αποτρέπουν όσους από αυτούς επιζητούν μια τέτοια εξέλιξη. Οι κυριότεροι λόγοι που αποτρέπουν τους ηλικιωμένους από το να παρατείνουν την διάρκεια εργασίας είναι οι εξής: α) τα αντικίνητρα των ίδιων των συνταξιοδοτικών συστημάτων, β) η έλλειψη υποστήριξης των ηλικιωμένων από την αγορά εργασίας, γ) προκαταλήψεις σχετικά με την ηλικία (Καθημερινή, 2013)

5.1 Τα συνταξιοδοτικά συστήματα

Όλα σχεδόν τα συνταξιοδοτικά συστήματα των Ευρωπαϊκών χωρών αντιμετωπίζουν ως ένα βαθμό τα ίδια αντικίνητρα δηλαδή υψηλά ποσοστά αναπλήρωσης των συντάξεων, ανεπαρκείς παροχές που θα μπορούσαν να δημιουργήσουν κίνητρα στους ηλικιωμένους ώστε να παρατείνουν την εργασία τους, ανελαστικά όρια ηλικίας συνταξιοδότησης και ευκολία πρόωρων συνταξιοδοτήσεων.

Για να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα αυτά τα περισσότερα Ευρωπαϊκά κράτη υιοθετούν τρεις άξονες στρατηγικής:

- 1) Μείωση των συνταξιοδοτικών παροχών και των ποσοστών αναπλήρωσης με την σταδιακή συσχέτιση των συνταξιοδοτικών αποδοχών με τα εισοδήματα σε όλα τα χρόνια εργασίας και όχι στα πιο αποδοτικά από αυτά.
- 2) Αύξηση συντάξεων μετά από κάποια ηλικία και αντίστοιχα δραστική μείωση των αποδοχών στις περιπτώσεις πρόωρων συνταξιοδοτήσεων.
- 3) Κατάργηση, σε ένα μεγάλο βαθμό, των ευκαιριών για πρόωρη συνταξιοδότηση και αύξηση της ηλικίας συνταξιοδότησης. (Καθημερινή, 2013)

Στην πράξη χρησιμοποιούνται συνδυασμοί των τριών αυτών στρατηγικών. Έτσι στην Σουηδία και την Ιταλία μειώθηκαν οι γενναιόδωρες συνταξιοδοτικές παροχές για να υποστηριχτεί η οικονομική βιωσιμότητα του συστήματος. Παράλληλα δόθηκαν κίνητρα για την παραμονή στην εργασία με τη συσχέτιση των παροχών με τις εισφορές στην διάρκεια όλων των ετών εργασίας. Στην Ιταλία παράλληλα, καταργήθηκαν σχεδόν όλες οι περιπτώσεις πρόωρης συνταξιοδότησης.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, αυξήθηκαν τα κίνητρα για όσους επιλέγουν να παραμείνουν στην εργασία τους και μετά την ηλικία συνταξιοδότησης, η οποία αυξήθηκε πρόσφατα στα 66 από το 2024, στα 67 από 2034 και στα 68 από το 2044. Στη Γερμανία και στην Ισπανία μειώθηκαν οι παροχές για πρόωρες συνταξιοδοτήσεις και αυξήθηκαν οι παροχές για παράταση της εργασίας. Στην Γαλλία αυξήθηκε η χρονική περίοδος εισφορών για να δικαιούται ο εργαζόμενος ολόκληρη τη σύνταξη του. Σε χώρες που είχαν συστήματα πρόωρων συνταξιοδοτήσεων με σημαντικές κρατικές ενισχύσεις, όπως η Γαλλία, το Βέλγιο και η Φινλανδία, αυτά τα προγράμματα καταργήθηκαν στην πλειοψηφία τους. (Καθημερινή, 2013)

Ο κοινός στόχος όλων αυτών των στρατηγικών είναι η επιτακτική ανάγκη να αυξηθεί το οικονομικό κόστος που επιβαρύνει τον κάθε εργαζόμενο σε περίπτωση οικιοθελούς πρόωρης συνταξιοδότησης. Η άλλη όψη του νομίσματος είναι ότι με τις στρατηγικές αυτές μειώνεται δραστικά το οικονομικό κόστος για τον εργαζόμενο που αποφασίζει να αυξήσει τις συνταξιοδοτικές του αποδοχές με το να παραμείνει στην αγορά εργασίας περισσότερα χρόνια.

Στην Ελλάδα ακόμα και σήμερα το ισχύον θεσμικό πλαίσιο χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη:

- ισχυρών κινήτρων για πρόωρη συνταξιοδότηση (σημαντικά υψηλότερα ποσοστά αναπλήρωσης από όλες τις χώρες του ΟΟΣΑ, ιδιαίτερα για τα εισοδήματα που υπερβαίνουν το μέσο εισόδημα)
- ισχυρών αντικινήτρων για εργασία (υψηλή φορολογική επιβάρυνση του εισοδήματος από εργασία, μεγάλη ανελαστικότητα της αγοράς εργασίας). Σημαντική πρόοδος έχει συντελεστεί στη διαδικασία αποκατάστασης της βιωσιμότητας των συνταξιοδοτικών συστημάτων στην Ευρώπη και σε άλλες χώρες ενώ στην Ελλάδα αντίστοιχη πρόοδος είναι ουσιαστικά ανύπαρκτη. (Καθημερινή, 2013)

5.2 Η έλλειψη υποστήριξης των ηλικιωμένων από την αγορά εργασίας

Αν οι ηλικιωμένοι δεν έχουν καλή υγεία ή εργάζονται κάτω από αντίξοες συνθήκες, είναι πιθανό πως θα υποχρεωθούν σε πρόωρη συνταξιοδότηση. Η έλλειψη υποστήριξης των ηλικιωμένων από έμπειρους συμβούλους στην αγορά εργασίας μειώνει περαιτέρω τις πιθανότητες τους να παραμείνουν εργασιακά ενεργοί.

Στις περισσότερες χώρες έχουν δημιουργηθεί συγκεκριμένες πολιτικές που ασχολούνται με την βελτίωση της ποιότητας της επαγγελματικής ζωής με σκοπό να κάνουν την παράτασή της ελκυστική για τον κάθε εργαζόμενο. Αυτές οι πολιτικές εστιάζονται κυρίως στους τομείς της υγείας, της συνεχούς επιμόρφωσης και της οργάνωσης του εργασιακού χώρου

Όσον αφορά στην υγεία, η Φιλανδία έχει να επιδείξει τα καλύτερα αποτελέσματα όπου μέσω του προγράμματος ΤΥΚΥ, το οποίο έχει ως στόχο να προστατεύσει τις σωματικές και ψυχικές ικανότητες των εργαζομένων στον χώρο εργασίας, οι ηλικιωμένοι εργαζόμενοι έχουν συνεχή παρακολούθηση από εξειδικευμένο ιατρικό προσωπικό. Στην Ολλανδία αρκετές συλλογικές συμβάσεις εργασίας θεσπίζουν το δικαίωμα της μείωσης του φόρτου εργασίας καθώς και του ευέλικτου ωραρίου για τους πιο ηλικιωμένους εργαζόμενους. Στη Γερμανία, ο ομοσπονδιακός οργανισμός εργοδοτών BDA μαζί με τους αντίστοιχους οργανισμούς στην Ιρλανδία, στην Αυστρία και στην Δανία έχει ξεκινήσει ένα πανευρωπαϊκό πρόγραμμα για την βελτίωση των συνθηκών εργασίας των ηλικιωμένων εργαζομένων. (Καθημερινή, 2013)

Στον τομέα της επιμόρφωσης, στόχος είναι οι ηλικιωμένοι εργαζόμενοι να συνεχίσουν να επιμορφώνονται και να αποκτούν καινούργια προσόντα έως το τέλος της σταδιοδρομίας τους. Στην Σουηδία υπάρχουν προγράμματα που χρηματοδοτούνται από κρατικούς και ιδιωτικούς φορείς τα οποία προσφέρουν οικονομική ενίσχυση στους ηλικιωμένους που θέλουν να παρακολουθήσουν συγκεκριμένα προγράμματα επιμόρφωσης για να βελτιώσουν τις επαγγελματικές τους γνώσεις. Στη Γερμανία, το πρόγραμμα AQTIV Act έχει ως στόχο να βελτιώσει τα προσόντα και τις γνώσεις των εργαζομένων άνω των 50 ετών σε μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (με λιγότερους από 100 υπαλλήλους).

Στον τομέα της οργάνωσης του χώρου εργασίας, οι πρωτοβουλίες βασίζονται στην άποψη ότι όσο πιο ικανοποιημένοι είναι η εργαζόμενοι από το αντικείμενο και τον χώρο εργασίας τους, τόσο πιο πιθανό είναι να θέλουν να παρατείνουν την επαγγελματική τους σταδιοδρομία. Μελέτες έχουν δείξει πως όσο μεγαλύτερη αυτονομία έχει ένας εργαζόμενος τόσο πιο πιθανό είναι να θέλει να συνεχίσει στην εργασία του. Για τον λόγο αυτό χώρες όπως η Δανία και η Σουηδία στις οποίες παραδοσιακά οι εργαζόμενοι είχαν μεγαλύτερη αυτονομία στον χώρο εργασίας σε σχέση με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες, έχουν και τους μεγαλύτερους αριθμούς ηλικιωμένων εργαζομένων. (Καθημερινή, 2013)

5.3 Προκαταλήψεις

Ένας μεγάλος αριθμός πολιτικών που αφορούν στις εργασιακές πρακτικές προέρχεται από το παρελθόν και αντικατοπτρίζει ορισμένες προκαταλήψεις ως προς τους ηλικιωμένους. Είναι σημαντικό οι προκαταλήψεις αυτές να μειωθούν καθώς, λόγω της συνεχιζόμενης γήρανσης του πληθυσμού, τα ερχόμενα χρόνια το εργατικό δυναμικό της κάθε χώρας θα βασίζεται όλο και περισσότερο στους ηλικιωμένους εργαζόμενους.

Συχνά αναφέρεται ότι όσο λιγότερες θέσεις εργασίας προσφέρονται για ηλικιωμένους τόσο περισσότερες θέσεις θα υπάρχουν για τους νέους. Αυτή η θέση βασίζεται στο λανθασμένο επιχείρημα ότι υπάρχει ένας συγκεκριμένος αριθμός θέσεων εργασίας σε μια οικονομία. Στην πράξη όμως αυτό δεν είναι σωστό καθώς υπάρχουν παραδείγματα πολλών χωρών (ακόμα και της Ελλάδος) όπου παρότι δέχτηκαν μεγάλα κύματα μεταναστών, το ποσοστό ανεργίας δεν ανέβηκε καθώς υπήρξε παράλληλα αύξηση στις προσφερόμενες θέσεις εργασίας. (Καθημερινή, 2013)

Υποστηρίζεται ακόμα ότι οι ηλικιωμένοι εργαζόμενοι είναι λιγότερο παραγωγικοί. Δεν υπάρχουν μελέτες που να επιβεβαιώνουν το γεγονός ότι οι παραγωγικότητα του ανθρώπου μειώνεται με την ηλικία. Αυτό που δείχνουν οι περισσότερες μελέτες είναι ότι οι ηλικιωμένοι, όπως και οι νεότεροι, έχουν συγκριτικά πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα με το πιο προφανές πλεονέκτημα των ηλικιωμένων να είναι η εμπειρία και η ωριμότητα. Οι πιο παραγωγικές ομάδες είναι αυτές που μπορούν να εκμεταλλευτούν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα όλων των ηλικιών.

Αρκετοί πιστεύουν πως οι ηλικιωμένοι δεν μπορούν να τα καταφέρουν κάτω από πίεση. Παρότι είναι λογικό αρκετοί ηλικιωμένοι εργαζόμενοι να νοιώθουν ψυχολογικά εξουθενωμένοι από τις πιέσεις του χώρου εργασίας, δεν σημαίνει ότι αυτό ισχύει για όλους τους ηλικιωμένους. Όπως έχει προαναφερθεί, στην σημερινή εποχή, η ποιότητα ζωής έχει βελτιωθεί και η προσδοκώμενη διάρκεια ζωής έχει αυξηθεί οπότε είναι πολύ λογικό οι σημερινοί εργαζόμενοι και να απασχολούνται περισσότερα χρόνια αλλά και να έχουν μεγαλύτερη διάρκεια συνταξιοδοτικής ζωής. Επιπλέον, καθώς τις τελευταίες δεκαετίες οι οικονομίες των αναπτυγμένων χωρών έχουν μετατραπεί από βιομηχανικές σε οικονομίες παροχής υπηρεσιών, αυτό έχει ως αποτέλεσμα τα προβλήματα πολλών ηλικιωμένων

εργαζομένων, λόγω μειωμένης δυνατότητας άσκησης χειρωνακτικών εργασιών, να έχουν μειωθεί σε μεγάλο βαθμό.

Πολλοί ακόμα υποστηρίζουν πως οι ηλικιωμένοι εργαζόμενοι έχουν δυσκολίες προσαρμογής σε καινούργιες καταστάσεις. Παρόλα αυτά υπάρχουν αρκετές μελέτες που δείχνουν ότι οι ηλικιωμένοι προσαρμόζονται εξίσου καλά σε καινούργιες καταστάσεις, τεχνολογίες και μεθόδους εργασίας. Επίσης, πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη ότι αυτές οι προκαταλήψεις απευθύνονται κυρίως σε ανθρώπους μεταξύ των ηλικιών 55 και 65, οι οποίοι στις περισσότερες αναπτυγμένες χώρες έχουν μπροστά τους περίπου 25 χρόνια ζωής. Οι περισσότεροι από αυτούς βρίσκονται, και θα βρίσκονται για αρκετά χρόνια ακόμα, στην αποδοτικότερη περίοδο της ζωής τους. (Καθημερινή, 2013)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Η ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η αυτοαπασχόληση αποτελεί σημαντικό μοχλό ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας και καταπολεμά την ανεργία με την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Συνεπώς, συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων της Ελλάδας για περισσότερη ανάπτυξη και καλύτερες θέσεις εργασίας. Η αυτοαπασχόληση στην χώρα μας αγγίζει το 32% της συνολικής απασχόλησης, ενώ παρατηρήθηκε μια αύξηση με την έναρξη της οικονομικής κρίσης

Σύμφωνα με την ευρωπαϊκή στατιστική υπηρεσία, το 32% των απασχολούμενων στην Ελλάδα αυτοαπασχολούνται, έναντι 15,1% στην Ευρωζώνη και 15,2% στην Ε.Ε. Το υψηλότερο ποσοστό αυτοαπασχολούμενων στην Ε.Ε. έχει η Ελλάδα, βάσει στοιχείων για το 2012 που έδωσε στη δημοσιότητα η Eurostat. Σύμφωνα με την ευρωπαϊκή στατιστική υπηρεσία, το 32% των απασχολούμενων στην Ελλάδα αυτοαπασχολούνται, έναντι 15,1% στην Ευρωζώνη και 15,2% στην Ε.Ε.. Μετά την Ελλάδα, το υψηλότερο ποσοστό αυτοαπασχολούμενων καταγράφεται στην Ιταλία (23,4%), στην Πορτογαλία (21%) και στη Ρουμανία (20%). Τα χαμηλότερα ποσοστά αυτοαπασχολούμενων καταγράφονται στην Εσθονία (8,3%), στο Λουξεμβούργο (8,4%) και στη Δανία (9%). Επιπλέον, το ποσοστό των αυτοαπασχολούμενων σε όλη την Ευρώπη είναι υψηλότερο στα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και στους άνδρες. Στην Ελλάδα, το ποσοστό των αυτοαπασχολούμενων είναι 65% για τους εργαζομένους από 65 ετών και πάνω, 45,2% για τις ηλικίες 50-64 ετών και 27,4% για τις ηλικίες 25-49 ετών. (Eurostat, 2013)

Επίσης, στη χώρα μας αυτοαπασχολείται το 37,5% των ανδρών, ποσοστό μεγαλύτερο από το ανάλογο των γυναικών (23,7%). Τα αντίστοιχα ποσοστά στην Ε.Ε. είναι 19,3% και 10,3%. Σύμφωνα με τα ίδια στοιχεία, το 28% των αυτοαπασχολούμενων στην Ε.Ε. διαθέτει υπαλλήλους, έναντι 22,4% στην Ελλάδα. Τα μεγαλύτερα ποσοστά αυτοαπασχολούμενων με υπαλλήλους καταγράφονται στην Ουγγαρία (46,5%), στην Εσθονία (43,6%), στη Γερμανία (43%) και στην Αυστρία (41,7%).(Eurostat, 2013)

Στους πίνακες που ακολουθούν, δίνονται στοιχεία για το ποσοστό της αυτοαπασχόλησης, τόσο για τις χώρες της Ε.Ε. (EU), όσο και για τις χώρες του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ε.Κ.Δ.).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

	1990	2000	2005	2010
Australia	14,4	13,6	12,7	11,6
Austria	14,2	13,1	13,3	13,8
Belgium	18,1	15,8	15,2	14,4
Canada	9,5	10,6	9,5	9,2
Chile	..	29,8	30,4	26,5
Czech Republic	..	15,2	16,1	17,8
Denmark	11,7	8,7	8,7	8,8
Estonia	..	9,1	8,1	8,3
Finland	15,6	13,7	12,7	13,5
France	13,2	9,3	9,1	..
Germany	..	11,0	12,4	11,6
Greece	47,7	42,0	36,4	35,5
Hungary	..	15,2	13,8	12,3
Iceland	..	18,0	14,2	12,6
Ireland	24,9	18,8	17,7	17,4
Israel	..	14,2	13,1	12,8
Italy	28,7	28,5	27,0	25,5
Japan	22,3	16,6	14,7	12,3
Korea	39,5	36,8	33,6	28,8
Luxembourg	9,1	7,4	6,5	..
Mexico	31,9	36,0	35,5	34,3
Netherlands	12,4	11,2	12,4	..
New Zealand	19,8	20,6	18,3	..
Norway	11,3	7,4	7,4	7,7
Poland	27,2	27,4	25,8	22,8
Portugal	29,4	26,0	25,1	22,9
Slovak Republic	..	8,0	12,6	16,0
Slovenia	..	16,1	15,1	17,3
Spain	25,8	20,2	18,2	16,9
Sweden	9,2	10,3	9,8	10,9
Switzerland	..	13,2	11,2	..
Turkey	61,0	51,4	43,0	39,1
United Kingdom	15,1	12,8	12,9	13,9
United States	8,8	7,4	7,5	7,0
EU27 total	..	18,3	17,3	..
OECD total	..	17,7	16,8	..

ΠΗΓΗ: OECD Factbook 2011 - Economic, Environmental and Social Statistics - ISBN 978-92-64-11150-9 - © OECD 2011

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΑΝΔΡΩΝ

	1990	2000	2005	2010
Australia	16,4	16,1	15,2	13,9
Austria	..	13,9	15,3	16,0
Belgium	18,5	17,5	17,5	17,3
Canada	10,8	11,8	10,6	10,2
Chile	..	32,4	32,8	27,5
Czech Republic	..	19,1	20,4	22,0
Denmark	..	11,7	11,6	11,7
Estonia	..	11,6	11,3	11,5
Finland	19,5	17,8	16,7	17,7
France	15,0	11,0	10,9	..
Germany	..	13,4	14,9	14,4
Greece	47,5	43,7	39,1	38,6
Hungary	..	19,1	17,3	15,4
Iceland	..	24,0	20,1	16,4
Ireland	32,3	25,8	25,1	25,8
Israel	..	18,3	17,3	17,0
Italy	31,1	32,3	31,2	30,3
Japan	18,9	15,5	14,5	12,9
Korea	36,9	35,7	34,0	30,0
Luxembourg	9,1	7,7	7,4	..
Mexico	35,5	36,4	35,7	33,8
Netherlands	11,8	12,6	14,6	..
New Zealand	24,7	25,6	22,7	..
Norway	14,6	9,8	10,2	10,8
Poland	..	29,5	27,9	25,1
Portugal	..	27,4	26,7	25,3
Slovak Republic	..	10,8	17,2	21,3
Slovenia	..	18,6	17,2	20,0
Spain	25,8	22,2	20,8	20,5
Sweden	12,9	14,5	14,0	15,0
Switzerland	..	13,9	11,7	..
Turkey	53,5	46,5	40,0	35,1
United Kingdom	19,9	16,7	17,4	18,2
United States	10,5	8,6	8,8	8,3
EU27 total	..	20,9	20,5	..
OECD total	..	19,1	18,4	..
Russian Federation	..	10,5	8,3	7,7

ΠΗΓΗ: OECD Factbook 2011 - Economic, Environmental and Social Statistics - ISBN 978-92-64-11150-9 - © OECD 2011

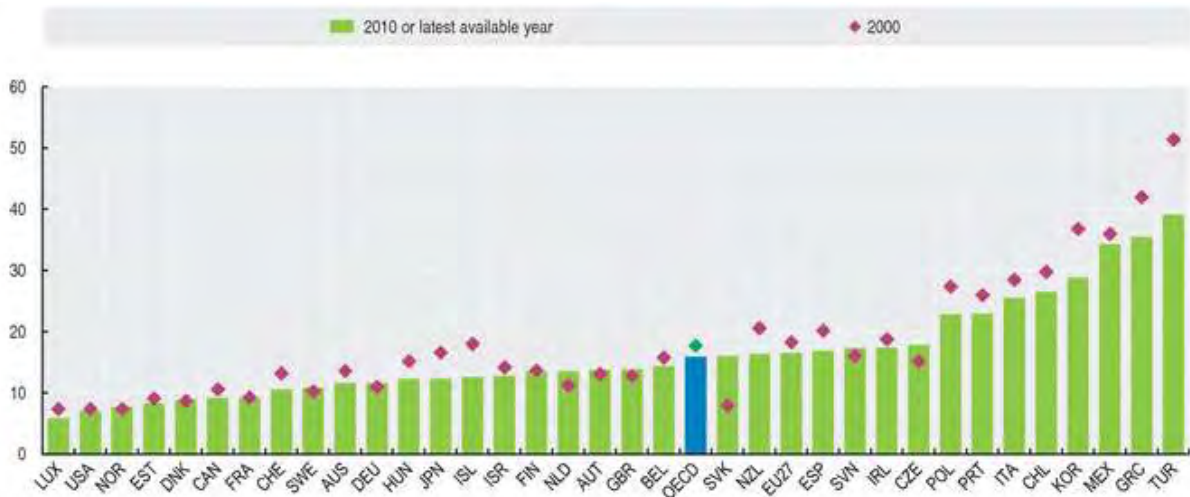
ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

	1990	2000	2005	2010
Australia	11,6	10,4	9,7	8,9
Austria	..	12,2	10,9	11,3
Belgium	17,5	13,5	12,3	10,8
Canada	7,8	9,2	8,2	8,1
Chile	..	24,5	25,8	24,9
Czech Republic	..	10,2	10,4	12,2
Denmark	..	5,5	5,3	5,5
Estonia	..	6,4	5,1	5,3
Finland	11,3	9,2	8,5	9,0
France	10,9	7,3	6,9	..
Germany	..	7,9	9,4	8,4
Greece	48,0	38,9	32,0	31,0
Hungary	..	10,5	9,9	8,8
Iceland	..	11,0	7,4	8,4
Ireland	10,9	8,7	7,6	7,8
Israel	..	9,3	8,2	8,0
Italy	24,1	22,0	20,6	18,5
Japan	27,4	18,3	14,9	11,4
Korea	43,2	38,4	32,9	27,1
Luxembourg	9,1	6,9	5,3	..
Mexico	20,4	35,2	35,3	35,1
Netherlands	13,4	9,4	9,7	..
New Zealand	13,4	14,5	13,3	..
Norway	7,4	4,8	4,4	4,4
Poland	..	24,8	23,1	19,9
Portugal	..	24,4	23,3	20,1
Slovak Republic	..	4,6	6,9	9,4
Slovenia	..	13,0	12,7	14,0
Spain	25,9	16,6	14,5	12,4
Sweden	5,2	5,7	5,3	6,4
Switzerland	..	12,3	10,6	..
Turkey	78,4	64,7	51,7	49,3
United Kingdom	8,9	8,3	7,7	8,9
United States	6,7	6,1	5,9	5,6
EU27 total	..	14,8	13,2	..
OECD total	..	14,8	13,5	..
Russian Federation	..	9,7	7,3	6,0

ΠΗΓΗ: OECD Factbook 2011 - Economic, Environmental and Social Statistics - ISBN 978-92-64-11150-9 - © OECD 2011

Στο διάγραμμα 2 απεικονίζονται τα συνολικά ποσοστά αυτοαπασχόλησης, ενώ στο link που ακολουθεί <http://dx.doi.org/10.1787/888932505469>, παρατίθενται αναλυτικά.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2 : ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΑΥΤΟΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

ΠΗΓΗ: OECD Factbook 2011 - Economic, Environmental and Social Statistics - ISBN 978-92-64-11150-9 - © OECD 2011

Μια άλλη έρευνα που πραγματοποιήθηκε από την GFK SE σε 16 ευρωπαϊκές χώρες (Αυστρία, Δανία, Γαλλία, Γερμανία, Μεγάλη Βρετανία, Ουγγαρία, Ιταλία, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Ρωσία, Ισπανία, Ελβετία, Τουρκία, Ουκρανία και Ελλάδα) σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο LMU (Ludwig-Maximilians University) Entrepreneurship Center στο Μόναχο, για λογαριασμό της Amway Europe και ενώ διεξάγεται ετησίως από το 2009, για πρώτη φορά περιλαμβάνει και την Ελλάδα. Έτρεξε από το Μάιο έως και τον Ιούνιο του 2012 και τα αποτελέσματά της παρουσιάστηκαν στις 15 Νοεμβρίου στο πλαίσιο του 2ου Ετήσιου Συνεδρίου Labor & Insurance «Αγορά Εργασίας: Πως θα Συμβάλλει στην Οικονομική Ανάπτυξη», που διοργάνωσε το Ελληνο-Αμερικανικό Εμπορικό Επιμελητήριο υπό την Αιγίδα του Υπουργείου Εργασίας. (Ημερησία, 2012)

Το 72% των Ελλήνων βλέπει θετικά την αυτοαπασχόληση, ενώ ένας στους δύο Έλληνες θα μπορούσε να φανταστεί τον εαυτό του να ξεκινάει τη δική του επιχείρηση, με την Ελβετία και την Τουρκία να ακολουθούν ενώ η Γερμανία καταλαμβάνει την τελευταία θέση, μιας και λιγότερο από 1 στους 3 θα σκεφτόντουσαν να ξεκινήσουν τη δική τους δουλειά. Η αυτοαπασχόληση είναι πιο διαδεδομένη στους νέους και τις νέες στη χώρα μας, καθώς 8

στους 10, ηλικίας 18-29 ετών βλέπουν θετικά την εργασία στον τομέα αυτό. Οι Έλληνες φαίνεται επίσης να θαυμάζουν όσους έχουν τη δική τους επιχείρηση αφού σχεδόν 7 στους 10 (66%) θεωρούν ότι αυτοί «έχουν το θάρρος να ακολουθήσουν καινούρια δικά τους μονοπάτια». (Ημερησία, 2012)

Στο ερώτημα για την αυτοαπασχόληση, τα πρωτεία κατέχει η Δανία, με ποσοστό θετικής άποψης πάνω από το 85% των ερωτηθέντων, ενώ Γαλλία και Μεγάλη Βρετανία ακολουθούν με 77% και 74% αντίστοιχα, με την Ελλάδα να καταλαμβάνει την 7η θέση ανάμεσα στις 16 που συμμετείχαν στην έρευνα με ποσοστό 72%.

Από την έρευνα φαίνεται επίσης πως οι Έλληνες θέλουν να είναι ανεξάρτητοι και δημιουργικοί, αφού το 61% των ερωτηθέντων θα ξεκινούσε τη δική του επιχείρηση «ανεξάρτητος από κάθε εργοδότη», σε αντίθεση με το μέσο όρο της Ευρώπης που βρίσκεται στο 45%. Επιπλέον, ένας στους δύο Έλληνες θα το έκανε προκειμένου να έχει την ευκαιρία να πραγματοποιήσει τις δικές του ιδέες ξεπερνώντας και πάλι τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο (38%). Παράλληλα, 70% όσων συμμετείχαν στην έρευνα, θεωρεί πως μέσα στην επόμενη δεκαετία η επιχειρηματικότητα θα είναι εξίσου ή και πιο σημαντική από ότι είναι σήμερα στον σύγχρονο εργασιακό κόσμο.

Ακόμα, είναι φανερό ότι η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει όλους τους Ευρωπαίους αλλά περισσότερο τους Έλληνες καθώς το 79% των ερωτηθέντων Ελλήνων θεωρεί πως η παρούσα αβέβαιη οικονομική κατάσταση αποτελεί σημαντικό εμπόδιο για την αυτοαπασχόληση, με τους Δανούς να ακολουθούν με ποσοστό 64%. Για την Ελλάδα, η έλλειψη κεφαλαίων, η στήριξη από το δημόσιο και ο ενδεχόμενος ο φόβος της αποτυχίας είναι οι επόμενοι λόγοι που αποτελούν εμπόδιο για τον Έλληνα προκειμένου να δραστηριοποιηθεί ως αυτοαπασχολούμενος.

Τέλος, οι Έλληνες υποστηρίζουν περισσότερο από κάθε άλλο Ευρωπαίο – 70% – ότι η ενασχόληση με την επιχειρηματικότητα και την αυτοαπασχόληση προσφέρει την αυτονομία της επιλογής του τύπου εργασίας. Τη γνώμη αυτή συμμερίζονται τόσο οι Γερμανοί όσο και οι Δανοί με ποσοστό 59%, ενώ οι Άγγλοι έχουν αντίθετη άποψη, καθώς 15% των ερωτηθέντων μόνο συμφώνησαν με την παραπάνω άποψη. (Ημερησία, 2012)

Ο κύριος λόγος που οι πολίτες προτιμούν την αυτοαπασχόληση είναι η ατομική ανεξαρτησία, η καταξίωση και η δυνατότητα να επιλέξουν το δικό τους χώρο και το χρόνο εργασίας τους. Από την άλλη πλευρά, οι πολίτες αποφεύγουν να αυτοαπασχοληθούν λόγω της υπάρχουσας οικονομικής κατάστασης, της αβεβαιότητας του να μην έχουν ένα τακτικό εισόδημα και τον κίνδυνο να χάσουν την περιουσία τους. Αν και οι αυτοαπασχολούμενοι εργάζονται περισσότερες ώρες από ότι οι απλοί εργαζόμενοι, οι πρώτοι απολαμβάνουν μεγαλύτερη ευελιξία και αυτονομία στο αντικείμενο ενασχόλησης τους. Ωστόσο, σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα, το 60% των ερωτηθέντων απάντησε πως προτιμούν να αυτοαπασχολούνται λόγω των θετικών οφελών (δομή οικονομίας, αγορά εργασίας, φορολογία και πολιτικές) και για το γεγονός ότι η αυτοαπασχόληση θεωρείται ότι προσφέρει μια ελκυστική σταδιοδρομία.

Σχετικά με την αυτοαπασχόληση των νέων, στη χώρα μας έχουν ληφθεί αρκετά μέτρα για την προώθηση αυτής. Ειδικότερα, ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ), ξεκίνησε ένα πρόγραμμα το 2008 με την παροχή οικονομικής στήριξης και παροχής συμβουλών στους νέους που επιθυμούν να εφαρμόσουν καινοτόμες επιχειρηματικές ιδέες, κυρίως για την προώθηση της χρήσης των νέων τεχνολογιών. Το μέγιστο ποσό της χρηματοδότησης που διατίθεται για κάθε νέα επιχείρηση ήταν 29000 ευρώ, καταβάλλεται σε μια περίοδο 12 μηνών και άνω και η επιχείρηση υπόκειται σε περιοδικό έλεγχο. Επιπλέον, οι επιχειρήσεις ήταν σε θέση να προσλάβουν επιδοτούμενους εργαζόμενους μέσω του ΟΑΕΔ. Το πρόγραμμα αυτό έχει αποδειχθεί ιδιαίτερα δημοφιλές μέχρι και σήμερα, έχοντας τις περισσότερες αιτήσεις από τις νέες επιχειρηματικές πρωτοβουλίες που χρηματοδοτούνται. Κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2008, 8000 νέοι άνθρωποι έκαναν αίτηση, αλλά μόνο οι 6000 από αυτούς χρηματοδοτήθηκαν (περίπου το 2% των ανέργων ηλικίας 22-32 ετών) και έλαβαν κατά μέσο όρο 18000 ευρώ.

Ένα δεύτερο πρόγραμμα του ΟΑΕΔ υποστηρίζει νέους επιστήμονες (μεταξύ των οποίων οικονομολόγοι, γιατροί, μηχανικοί, δικηγόροι και άλλοι) που επιθυμούν να δημιουργήσουν τη δική τους επιχείρηση. Τέλος, το Παρατηρητήριο Νεανικής Επιχειρηματικότητας, που συστάθηκε από τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, έχει ξεκινήσει πρόσθετες δράσεις για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας των νέων, όπως η τεχνική βοήθεια και υποστήριξη.

Στην Ελλάδα, όπως και στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες έχουν ληφθεί μια σειρά από πολιτικές και μέτρα που υποστηρίζουν και ενθαρρύνουν την αυτοαπασχόληση. Αυτά περιλαμβάνουν

- Χρηματοδότηση
- υπηρεσίες υποστήριξης, εκπαίδευσης, καθοδήγησης και συμβουλών
- μέτρα για τη μείωση της γραφειοκρατίας και των διοικητικών εμποδίων
- ευνοϊκές συνθήκες για τους αυτοαπασχολούμενους από άποψη φορολογίας και κοινωνικής ασφάλισης
- μέτρα για την αύξηση των κινήτρων για αυτοαπασχόληση

Τέλος, ορισμένες από αυτές τις πολιτικές και τα μέτρα απευθύνονται σε ειδικές ομάδες ανέργων (πχ σε άτομα νεαρής ηλικίας και σε γυναίκες άνω των 40 ετών).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

7.1 Εισαγωγή

Στα προηγούμενα κεφάλαια, αναλύθηκαν οι παράγοντες οι οποίοι φαίνεται πως ασκούν επίδραση στην επιλογή ή μη της αυτοαπασχόλησης από έναν εργαζόμενο. Συνοψίζοντας, παράγοντες κοινωνικοοικονομικής φύσης όπως το εισόδημα, το φύλο, η ηλικία, η εργασιακή ικανοποίηση, η εκπαίδευση αλλά και θεσμικού χαρακτήρα όπως το ασφαλιστικό σύστημα επηρεάζουν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο την αυτοαπασχόληση. Παρόλη την εκτεταμένη έρευνα πάνω στο θέμα των προσδιοριστικών παραγόντων της αυτοαπασχόλησης, παρατηρείται σχετικά μικρός όγκος βιβλιογραφίας στην περίπτωση των μεγαλύτερων ηλικιακών ομάδων. Η παρούσα εργασία, χρησιμοποιώντας δεδομένα από την έρευνα «Flash Eurobarometer 283, Entrepreneurship in the Eu and beyond» για την περίπτωση της Μεγάλης Βρετανίας, επιχειρεί να συνεισφέρει στο συγκεκριμένο ερευνητικό πεδίο.

Ως εκ τούτου, η δομή του 7^{ου} Κεφαλαίου έχει ως εξής:

- στο υποκεφάλαιο 7.2, αναλύονται τα δεδομένα και η μεθοδολογία συλλογής τους
- στο υποκεφάλαιο 7.3, παρουσιάζεται η μεθοδολογία και η οικονομετρική εξειδίκευση του υποδείγματος
- στο υποκεφάλαιο 7.4, αναλύονται βασικά στατιστικά χαρακτηριστικά των μεταβλητών
- στο υποκεφάλαιο 7.5, παρουσιάζονται τα οικονομετρικά αποτελέσματα
- στο υποκεφάλαιο 7.6 περιέχονται τα συμπεράσματα και προτάσεις προς μελλοντική έρευνα.

7.2 Δεδομένα

Στην παρούσα μελέτη, αξιοποιείται ένα σύνολο δεδομένων από την έρευνα «Flash Eurobarometer 283, Entrepreneurship in the EU and beyond». Η συγκεκριμένη έρευνα καλύπτει θέματα όπως η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, η προώθηση της επιχειρηματικής νοοτροπίας, η στάση της κοινωνίας απέναντι στην επιχειρηματικότητα, την ανάληψη ρίσκου, τα εμπόδια που αφορούν στην ανάληψη επιχειρηματικής δράσης, καθώς και τις αποτυχημένες επιχειρηματικές πρωτοβουλίες.

Η συγκεκριμένη έρευνα έλαβε χώρα το έτος 2009, το συνολικό δείγμα των ατόμων ήταν τυχαίο, με ηλικία μεγαλύτερη των 15 ετών, ενώ οι συνεντεύξεις έγιναν μέσω τηλεφώνου. Για την αποφυγή ανομοιότητας του δείγματος, σε δεύτερο στάδιο πραγματοποιήθηκε στρωματοποίηση του δείγματος με βάση σημαντικές κοινωνικοοικονομικές μεταβλητές, ενώ την γενικότερη επίβλεψη για τη διεξαγωγή της έρευνας είχε η European Commission. Για τον σκοπό της παρούσας μελέτης, αξιοποιείται η διαθέσιμη πληροφόρηση για την περίπτωση της Μεγάλης Βρετανίας. Ακολουθώντας την προτεινόμενη μεθοδολογία, αφαιρέθηκαν από το δείγμα όσοι δεν είναι εργαζόμενοι και τα άτομα ηλικίας μεγαλύτερης των 65 ετών. Ο συνολικός αριθμός των παρατηρήσεων μετά τις παραπάνω παρεμβάσεις, ανέρχεται στις 423.

7.3 Μεθοδολογία

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η εξέταση των προσδιοριστικών παραγόντων της αυτοαπασχόλησης σε σχέση με τις μεγαλύτερες ηλικίες. Στο Flash Eurobarometer 283, υπάρχει διαθέσιμη πληροφόρηση σχετικά με το επάγγελμα του ερωτώμενου. Συγκεκριμένα η ερώτηση έχει ως εξής: «Σε σχέση με το επάγγελμα σας, θα λέγατε πως είστε αυτοαπασχολούμενος, μισθωτός ή χωρίς επαγγελματική δραστηριότητα;»

Με βάση την ερώτηση αυτή, κατασκευάστηκε μια ψευδομεταβλητή η οποία παίρνει την τιμή 1, στην περίπτωση που κάποιος δηλώνει αυτοαπασχολούμενος και την τιμή 0 στην περίπτωση της μισθωτής εργασίας. Η συγκεκριμένη μεταβλητή είναι εξαρτημένη μεταβλητή στα υποδείγματα που ακολουθούν.

Λόγω της δυαδικής εξαρτημένης μεταβλητής αλλά και της ποιοτικής φύσης του θέματος που εξετάζουμε, θα χρησιμοποιήσουμε ένα μοντέλο Λογιστικής Παλινδρόμησης (Gujarati, 2004). Συγκεκριμένα. Η οικονομετρική εξειδίκευση έχει ως εξής (Kim, 2007)

$$\Pr(E_i) = \frac{\exp(X_i\beta_\tau)}{1 + \exp(X_i\beta_\tau)}$$

Όπου E_i παίρνει την τιμή 1 εάν το άτομο είναι αυτοαπασχολούμενος και X_i το σύνολο των ανεξάρτητων μεταβλητών.

Για την εξυπηρέτηση του βασικού σκοπού της έρευνας διερευνώνται 3 βασικά μοντέλα. Στο 1^ο μοντέλο¹ περιλαμβάνεται το σύνολο του δείγματος, προκειμένου να διαπιστώσουμε την επίδραση των διάφορων κοινωνικοοικονομικών παραγόντων στην πιθανότητα

---

¹ Τα αποτελέσματα των μοντέλων αναφέρονται στον Πίνακα 4

αυτοαπασχόλησης του ερωτώμενου, ενώ στο 2^ο και 3^ο μοντέλο περιλαμβάνονται στο δείγμα τα άτομα ηλικίας μεγαλύτερης και μικρότερης των 50 ετών αντίστοιχα, προκειμένου να διαπιστώσουμε εάν υπάρχουν ποιοτικές μεταβολές στην επίδραση των μεταβλητών.

Στη συνέχεια και με βάση τα αποτελέσματα του 1^{ου} μοντέλου που περιλαμβάνει το σύνολο του δείγματος, εξετάζουμε τις οριακές επιδράσεις των διαφόρων μεταβλητών με βάση τις ηλικίες των 25,35,45,55,65 ετών αντίστοιχα, έτσι ώστε να παρατηρήσουμε την επίδραση της κάθε ανεξάρτητης μεταβλητής στην πιθανότητα της αυτοαπασχόλησης για την κάθε ηλικιακή ομάδα.

Στις ανεξάρτητες μεταβλητές, έχουν συμπεριληφθεί διάφοροι κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες, με βάση την διαθέσιμη πληροφορία του δείγματος. Αναλυτικότερα παρουσιάζονται όλες οι ανεξάρτητες μεταβλητές καθώς και η μέση τιμή και η τυπική απόκλισή τους στον πίνακα 4 που ακολουθεί.

Πίνακας 4. Ανεξάρτητες μεταβλητές, μέσος όρος και τυπική απόκλιση

ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ	ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ	ΤΥΠΙΚΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ	ΠΕΡΙΦΡΑΦΗ
Ηλικία	4.347.045	1.355.062	Σε χρόνια (18-65)
Φύλο	1.520.095	0.5001876	Φύλο, 1: Γυναίκα 0: Άνδρας
Εκπαίδευση	1.873.522	5.007.186	Ηλικία στην οποία ολοκληρώθηκε η εκπαίδευση
Επάγγελμα Γονέων	0.822695	0.3823788	Επάγγελμα Γονέα 1: Αυτοαπασχολούμενος 0: Μισθωτός
Risk Averter	0.300236	0.4589034	1: Όχι 0: Ναι
Ικανότητα επίλυσης δύσκολων έργων	0.101655	0.5120094	1: Όχι 0: Ναι
Επινοητικότητα	0.219858	0.5852718	1: Όχι 0: Ναι
Θετικός απέναντι στο μέλλον	0.125296	0.3314457	1: Όχι 0: Ναι
Αβεβαιότητα εισοδήματος	0.250591	0.4338665	1: Ναι 0: Όχι
Εργασιακή Ανασφάλεια	0.101655	0.3025517	1: Ναι 0: Όχι
Ρίσκο απώλειας περιουσίας	0.271868	0.4454489	1: Ναι 0: Όχι
Περιοχή Διαβίωσης	0.368794	0.4830494	Χωροταξικά χαρακτηριστικά διαβίωσης 1: Σε μεγάλη πόλη 0: Μικρή πόλη, χωριό

Οι Δημογραφικές μεταβλητές, αποτελούνται από την ηλικία, το φύλο, την εκπαίδευση και την περιοχή διαβίωσης. Επίσης έχουμε συμπεριλάβει στο υπόδειγμα μεταβλητές οι οποίες σχετίζονται με τα προσωπικά χαρακτηριστικά του ερωτώμενου.

Συγκεκριμένα οι μεταβλητές αυτές είναι η στάση απέναντι στην ανάληψη ρίσκου, η ικανότητα επίλυσης δύσκολων προβλημάτων, η στάση απέναντι στο μέλλον και η επινοητικότητα. Οι διατυπώσεις των σχετικών ερωτήσεων έχουν ως εξής:

Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τις παρακάτω προτάσεις:

- Γενικά είμαι πρόθυμος να αναλάβω ρίσκο
- Γενικά, όταν αντιμετωπίζω δύσκολες καταστάσεις, είμαι βέβαιος πως θα τα καταφέρω
- Είμαι ένα επινοητικό άτομο, με πολλές ιδέες
- Είμαι θετικός, σε σχέση με το μέλλον μου.

Ακόμη, εκτός από τις παραπάνω μεταβλητές, στο υπόδειγμα εισέρχονται και οι μεταβλητές που ερευνούν την εργασιακή ανασφάλεια, την αβεβαιότητα του εισοδήματος και του ρίσκου απώλειας περιουσίας σε σχέση με την ανάληψη επιχειρηματικής πρωτοβουλίας.

7.4 Περιγραφική Στατιστική

Όπως προαναφέρθηκε, από τις 1000 παρατηρήσεις που αφορούν την περίπτωση της Μεγάλης Βρετανίας, στην ανάλυση μας εισέρχονται μόνο τα άτομα που εργάζονται είτε ως μισθωτοί είτε ασκώντας κάποιο ελεύθερο επάγγελμα.

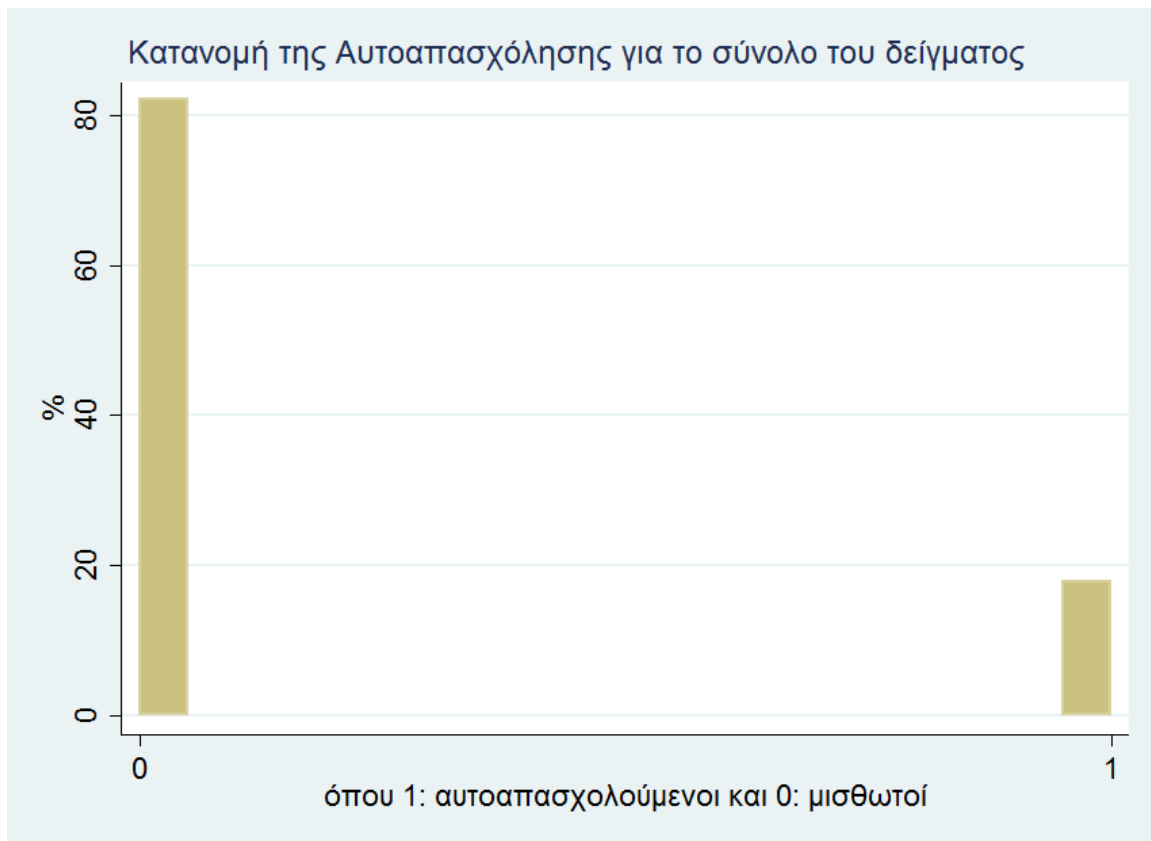
Στο σύνολο των 423 παρατηρήσεων, αυτοαπασχολούμενοι δηλώνουν 78 άτομα ή 17,07% και μισθωτοί 379 άτομα ή 82,93%, όπως αντίστοιχα παρουσιάζονται στο Γράφημα 1. Σε σχέση με το φύλο, 48,14% του δείγματος αποτελείται από άντρες και 51,86 % από γυναίκες ενώ το πώς κατανέμεται το φύλο σε σχέση με το επάγγελμα παρατίθεται στον Πίνακα 5.

Πίνακας 2. Αυτοαπασχολούμενοι και φύλο.

Αυτοαπασχολούμενοι/Φύλο	Άντρες	Γυναίκες	Σύνολο
Όχι;	75,86%	87,73	82,03
Ναι	24,14	12,27	17,97
Σύνολο	100	100	100

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

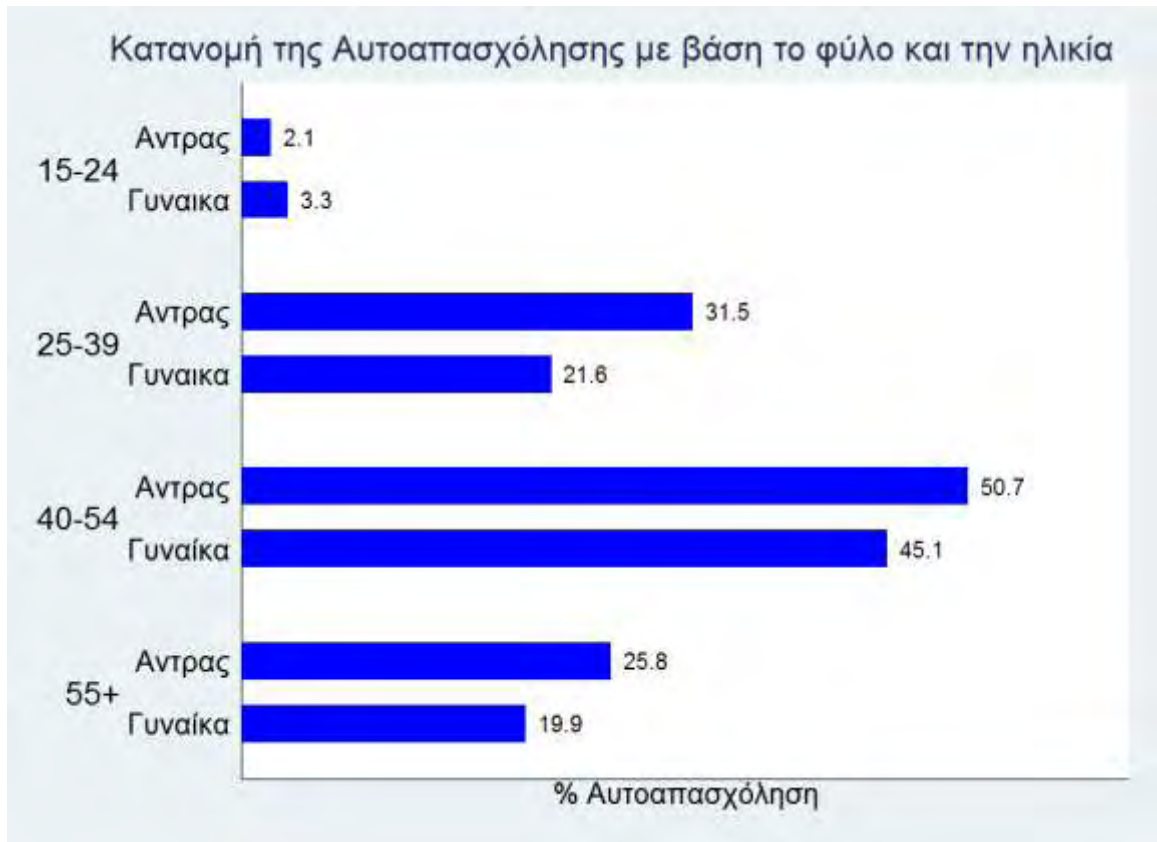
Γράφημα 1. Κατανομή Αυτοαπασχολούμενων.

Πηγή: *Ιδία Επεξεργασία*

Η ηλικία στο δείγμα μας έχει μέση τιμή 43,47 έτη με ελάχιστη τιμή τα 15 χρόνια και μέγιστη τα 65. Στην ηλικιακή ομάδα 26-39 απαντά το 14,41 %, ενώ η μεγαλύτερη συγκέντρωση καταφατικών απαντήσεων υπάρχει στις ομάδες 40-54 και 55+ με ποσοστά 20,43% και 20,22% αντίστοιχα. Μια ακόμη πιο ενδιαφέρουσα ανάλυση είναι αυτή που παρουσιάζεται στο γράφημα 2, όπου εξετάζεται η κατανομή των αυτοαπασχολούμενων με βάση το φύλο και την ηλικιακή ομάδα.

Γράφημα 2. Αυτοαπασχόληση, φύλο και ηλικία

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Από τον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε πως στις βασικές ηλικιακές ομάδες (25-39,40-54,55+) το ποσοστό των ανδρών είναι μεγαλύτερο από αυτό των γυναικών ενώ μόνο στις ηλικίες 40-54 υπάρχει μια σχετική ισορροπία μεταξύ των 2 φύλων. Ως εκ τούτου, τόσο από το παραπάνω γράφημα όσο και από την στατιστική ανάλυση της σχέσης μεταξύ ηλικίας-αυτοαπασχόλησης, έχουμε τις πρώτες ενδείξεις πως τόσο η ηλικία έχει θετική επίδραση στην πιθανότητα αυτοαπασχόλησης, όσο και το φύλο, όπου οι Άντρες έχουν καλύτερες πιθανότητες.

Η σχέση μεταξύ αυτοαπασχόλησης, εισοδηματικής ανασφάλειας, εργασιακής ανασφάλειας και του κινδύνου απώλειας περιουσίας αποτυπώνεται στον Πίνακα 6.

Πίνακας 6. Αυτοαπασχόληση, απώλεια περιουσίας, εισοδηματική και εργασιακή ανασφάλεια.

Αυτοαπασχόληση Μεταβλητές	Εισοδηματική Ανασφάλεια		Εργασιακή Ανασφάλεια		Απώλεια Περιουσίας	
	Όχι	Ναι	Όχι	Ναι	Όχι	Ναι
Όχι (%)	81,29	85,15	80,98	93,02	80,67	86,49
Ναι (%)	18,71	14,85	19,02	6,98	19,33	13,51
Σύνολο (%)	100	100	100	100	100	100

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Από τα αποτελέσματα, παρατηρούμε πως όσοι είναι αυτοαπασχολούμενοι θεωρούν την εισοδηματική ανασφάλεια ανασταλτικό παράγοντα της αυτοαπασχόλησης σε ποσοστό 14,85%, ενώ η εργασιακή ανασφάλεια και η απώλεια περιουσίας είναι ανασταλτικοί παράγοντες σε ποσοστά 6,98% και 13,51% αντίστοιχα.

Τέλος, οι αυτοαπασχολούμενοι είναι Risk Averters, δηλαδή αποφεύγουν την ανάληψη ρίσκου σε ποσοστό 19,33%, θεωρούν ότι ανταποκρίνονται σε δύσκολα καθήκοντα σε ποσοστό 19% και θεωρούν πως είναι εφευρετικοί σε ποσοστό 19,88%.

7.5 Αποτελέσματα

Στο παρόν υποκεφάλαιο, παρατίθενται τα οικονομετρικά αποτελέσματα. Στον Πίνακα 4 και στην στήλη «Συνολικό Δείγμα» παρατηρούμε τα αποτελέσματα της Λογιστικής παλινδρόμησης για το σύνολο του δείγματος που αποτελείται από 423 παρατηρήσεις ενώ, στην στήλη «Δείγμα>50 ετών» και «Δείγμα<50 ετών», τα αποτελέσματα για το δείγμα που αφορά τις ηλικίες μεγαλύτερες και μικρότερες των 50 ετών αντίστοιχα. Βασική ερευνητική στόχευση είναι να εξετάσουμε το πώς μια σειρά κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες επηρεάζουν την πιθανότητα αυτοαπασχόλησης.

Για το πρώτο μοντέλο, ο έλεγχος Wald χ^2 , ο οποίος είναι ανάλογος του F-test που συναντάται στην μέθοδο ελαχίστων τετραγώνων, εξετάζει τη συνολική στατιστική σημαντικότητα του υποδείγματος, δηλαδή το εάν έστω και ένας συντελεστής είναι διάφορος του μηδενός. (Gujarati, 2004)

Λόγω της μηδενικής πιθανότητας, απορρίπτουμε την μηδενική υπόθεση πως όλοι οι συντελεστές είναι ταυτόχρονα μηδενικοί.

Πίνακας 7. Αποτελέσματα του υποδείγματος Λογιστικής Παλινδρόμησης.

Ανεξάρτητες Μεταβλητές	Εξαρτημένη Μεταβλητή : Αυτοαπασχολούμενος		
	Συνολικό Δείγμα	Δείγμα>50 ετών	Δείγμα<50 ετών
Ηλικία	0.0261876**	0.0241826	0.0308706
Γυναίκα	-0.7106241**	-0.3824384	-0.8354964**
Εκπαίδευση	0.0488284*	0.0806452*	0.0427692
Επάγγελμα Γονέα Μισθωτός	-0.8214542**	-0.8186822	-0.9777148**
Risk Lover	-0.3342125	-1,18254**	0.1059758
Ανικανότητα επίλυσης δύσκολων έργων	-1.759176*	-1.147719	-1.105233
Μικρή Επινοητικότητα	-0.7245082*	-0.8887532	-0.6199048
Θετικός απέναντι στο μέλλον	-0.1747144	0.2632833	-0.6347851
Αβεβαιότητα εισοδήματος	-0.849012**	-0.3786374	-1.136.182**
Εργασιακή Ανεσφάλεια	-1.533417**	-0.9158071	-1.688.121**
Ρίσκο απώλειας περιουσίας	-0.8421139**	-1.511413***	-0.5109048
Περιοχή Διαβίωσης Αστική	0.9480714***	1.091653**	0.867839**
Pseudo R ²	0.1497	0.1929	0.1414
Log pseudoLikelihood	-169.37587	-61.117557	-105.37312
Wald chi ²	41.79	24.71	28.88
Prob > chi ²	0.0000	0.0163	0.0024
Παρατηρήσεις	423	147	276

Σημείωση 1^η : Τα αστεράκια δίπλα στους συντελεστές δηλώνουν την στατιστική σημαντικότητα, στατιστικά σημαντικός σε 10%*, στατιστικά σημαντικός σε 5%** ,στατιστικά σημαντικός σε 1%***.

Σημείωση 2^η : Όλες οι παλινδρομήσεις περιλαμβάνουν διορθώσεις των τυπικών σφαλμάτων με τη μέθοδο διόρθωσης κατά White.

Για τον έλεγχο της ερμηνευτικής δύναμης του υποδείγματος, αξιοποιείται ο δείκτης pseudo R2. Ο δείκτης pseudo R2 ελέγχει το κατά πόσο οι μεταβλητές προσαρμόζονται καλά στο υπόδειγμα, σε αντίθεση με το κλασσικό R2 ο οποίος εκφράζει το μέρος της διακύμανσης της εξαρτημένης μεταβλητής που εξηγείται από τις ανεξάρτητες. Η χαμηλή τιμή του pseudo R2 είναι ένα σύνηθες φαινόμενο στα υποδείγματα ποιοτικής φύσεως. (Χάλκος, 2007)

Από τον πίνακα αποτελεσμάτων, παρατηρούμε πως στο «Συνολικό Δείγμα» η ηλικία είναι στατιστικά σημαντική και έχει θετική επίδραση στην πιθανότητα αυτοαπασχόλησης, δηλαδή και στο υπόδειγμά μας αποτυπώνεται η θετική σχέση μεταξύ ηλικίας και αυτοαπασχόλησης (Blanchflower, 2000; Lombard 2001). Σημειώνεται πως εξαιτίας του γεγονότος ότι το υπόδειγμά μας είναι Λογιστικής Παλινδρόμησης, δεν έχει πρακτικό νόημα να ερμηνεύσουμε ποσοτικά τον κάθε εκτιμητή. Στην περίπτωση των υποδειγμάτων Λογιστικής Παλινδρόμησης, εξετάζουμε κυρίως ποιοτικά χαρακτηριστικά και ειδικότερα στην περίπτωση μας, το εάν μια μεταβλητή επιδρά θετικά ή αρνητικά στην πιθανότητα αυτοαπασχόλησης,

Σε σχέση με το φύλο, παρατηρούμε πως οι Άντρες έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες αυτοαπασχόλησης σε σχέση με τις γυναίκες, ενώ ακόμη, υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης έχουν ως αποτέλεσμα υψηλότερες πιθανότητες αυτοαπασχόλησης (Robinson et al., 1994; Bates 1995). Ακόμη, η περιοχή διαβίωσης φαίνεται πως παίζει σημαντικό ρόλο στην πιθανότητα αυτοαπασχόλησης, καθώς όσοι κατοικούν σε Αστικές Περιοχές, έχουν καλύτερες πιθανότητες αυτοαπασχόλησης σε σχέση με τους κατοίκους της υπαίθρου.

Σε σχέση με τα προσωπικά χαρακτηριστικά, στο υπόδειγμά μας η μεταβλητή Risk Averters είναι στατιστικά μη σημαντική. Αντίθετα, τα άτομα τα οποία θεωρούν πως δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν σε δύσκολα καθήκοντα χαρακτηρίζονται από μικρότερη πιθανότητα αυτοαπασχόλησης, συμπεράσμα το οποίο ισχύει και στην περίπτωση των ατόμων που θεωρούν πως δεν χαρακτηρίζονται από υψηλή επινοητικότητα.

Όσον αφορά τους ανασταλτικούς παράγοντες της αυτοαπασχόλησης, και οι 3 μεταβλητές είναι στατιστικά σημαντικές. Η αβεβαιότητα εισοδήματος έχει αρνητική επίδραση στην πιθανότητα αυτοαπασχόλησης, όπως και η εργασιακή ανασφάλεια και η πιθανότητα απώλειας της περιουσίας λόγω της επιχειρηματικής δράσης.

Στο «Δείγμα>50 ετών», έχουμε περιορίσει το υπο εξέταση δείγμα στις ηλικίες μεγαλύτερες των 50, με συνέπεια από τις 423 παρατηρήσεις, το δείγμα μας να έχει πλέον 147. Επιλέχθηκε η συγκεκριμένη μέθοδος, ώστε να εξετάσουμε το εάν υπάρχουν ποιοτικές μεταβολές στη συμπεριφορά των μεταβλητών, λαμβάνοντας πάντα υπόψη τα αρνητικά που προκύπτουν από το νέο, αρκετά μικρότερο δείγμα.

Στο «Δείγμα», παρατηρούμε πως από 4 μεταβλητές είναι στατιστικά σημαντικές. Η υψηλότερη εκπαίδευση και η Αστική Περιοχή Διαβίωσης έχουν θετική επίδραση στην αυτοαπασχόληση, ενώ το ρίσκο απώλειας της περιουσίας εξαιτίας της αυτοαπασχόλησης αρνητική. Ένα σημαντικό εύρημα του συγκεκριμένου μοντέλου, είναι πως η μεταβλητή Risk Averter, η οποία μετρά την απέχθεια του ατόμου απέναντι στον κίνδυνο είναι πλέον στατιστικά σημαντική. Τα άτομα τα οποία δείχνουν απέχθεια απέναντι στον κίνδυνο, έχουν μικρότερες πιθανότητες αυτοαπασχόλησης, ένα συμπέρασμα λογικό για τις ηλικίες μεγαλύτερες των 50, καθώς τα συγκεκριμένα άτομα έχουν πιθανότατα πιο συντηρητικά χαρακτηριστικά σε σχέση με τα άτομα νεότερης ηλικίας. Όσον αφορά τις υπόλοιπες μεταβλητές, η μη στατιστική σημαντικότητα είναι πιθανό πως οφείλεται σε κάποιο βαθμό στο μειωμένο δείγμα. Παρόλα αυτά, μπορούμε να παρατηρήσουμε πως τα πρόσημα των μεταβλητών δεν έχουν αλλάξει σε σχέση με το βασικό «Συνολικό Δείγμα». Τέλος στο «Δείγμα<50 ετών» όπου έχουμε συμπεριλάβει τα άτομα ηλικίας μικρότερης των 50 ετών, δεν παρατηρούμε κάποια ποιοτική διαφορά. Το φύλο, το επάγγελμα γονέα, η αβεβαιότητα εισοδήματος και η εργασιακή ανασφάλεια εξακολουθούν να παίζουν σημαντικό ρόλο στην πιθανότητα αυτοαπασχόλησης, ενώ η μόνη διαφορά που παρατηρούμε είναι πως το ρίσκο απώλειας περιουσίας λόγω της αυτοαπασχόλησης δεν φαίνεται να επηρεάζει την αυτοαπασχόληση, σε αντίθεση με τις περιπτώσεις του συνολικού δείγματος και του δείγματος άνω των 50 ετών.

Για να εξετάσουμε ακόμη πιο αναλυτικά την σχέση ηλικίας και αυτοαπασχόλησης, αξιοποιούμε τα αποτελέσματα του βασικού μας μοντέλου² μέσω των οριακών επιδράσεων. Καθώς τα υποδείγματα Λογιστικής Παλινδρόμησης χαρακτηρίζονται από φθίνουσες οριακές επιδράσεις, μπορούμε να εξετάσουμε τη «βαρύτητα» που παίζει η ηλικία σε κάθε ομάδα που έχουμε επιλέξει. Ακόμη, μπορούμε να δούμε τη βαρύτητα των υπόλοιπων μεταβλητών και να προχωρήσουμε σε συγκρίσεις μεταξύ των ηλικιακών ομάδων (Wooldrige, 2002).

---

² Αναφερόμαστε στο «Μοντέλο 1^ο» το οποίο περιλαμβάνει το σύνολο του δείγματος.

Πίνακας 7. Οριακές επιδράσεις του υποδείγματος Λογιστικής Παλινδρόμησης.

Ανεξάρτητες Μεταβλητές/Ηλικία	Οριακές Επιδράσεις της Αυτοαπασχόλησης				
	25	35	45	55	65
Γυναίκα	-0.0530557**	-0.0657031**	-0.0803373**	-0.096717**	-0.1142806**
Εκπαίδευση	0.0036456*	0.0045146*	0.0055201**	0.0066456*	0.0078525*
Επάγγελμα Γονέα Μισθωτός	-0.0770802**	-0.0939061**	-0.1125926	-0.1324584**	-0.1524172**
Risk Averter	-0.0236512	-0.0293583	-0.036003	-0.0435008	-0.051627
Ανικανότητα επίλυσης δύσκολων έργων	-0.1313414*	-0.1626503	-0.198878*	-0.2394264*	-0.2829058*
Μικρή Επινοητικότητα	-0.0540923*	-0.0669868	-0.081907*	-0.0986066*	-0.1165134
Θετικός απέναντι στο μέλλον	-0.0123536	-0.015339	-0.018817	-0.0227443	-0.0270038
Αβεβαιότητα εισοδήματος	-0.0539091**	-0.0671397***	-0.0826854***	-0.1004442***	-0.1200181**
Εργασιακή Ανασφάλεια	-0.0718677**	-0.0902451***	-0.1122998***	-0.1382022***	-0.1678147**
Ρίσκο απώλειας περιουσίας	-0.054361**	-0.0676541**	-0.0832453***	-0.1010155**	-0.120545**
Περιοχή Διαβίωσης	0.0799189**	0.0979848**	0.1183947***	0.1405819***	0.1635418**

Σημείωση: Οι οριακές επιδράσεις αφορούν τις ηλικίες 25,35,45,55,65 ετών, με τις υπόλοιπες μεταβλητές στη μέση τιμή τους.

Μέσω των οριακών επιδράσεων, μπορούμε να διαπιστώσουμε το πώς επηρεάζεται η πιθανότητα αυτοαπασχόλησης σε μια μεταβολή της ανεξάρτητης μεταβλητής (Baum, 2006).

Δηλαδή:

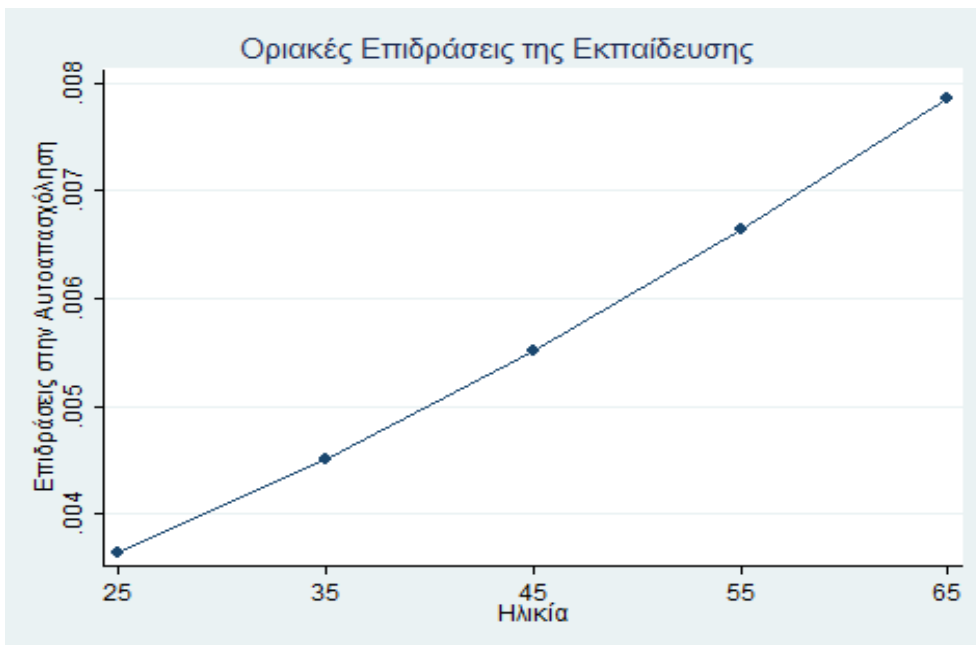
$$dPr(E=1|X)/dX$$

όπου $Pr(E=1)$ η πιθανότητα αυτοαπασχόλησης δεδομένου του X .

Με βάση τα παραπάνω, παρατηρούμε πως στην ηλικία των 25 ετών, οι γυναίκες έχουν 5,3% μικρότερη πιθανότητα αυτοαπασχόλησης σε σχέση με τους άντρες ενώ στην ηλικία των 45 ετών, η πιθανότητα αυτή είναι μικρότερη κατά 9,6%. Μια οριακή μεταβολή του επιπέδου

εκπαίδευσης έχει θετική επίδραση κατά 0,45% στην ηλικία των 35 ετών για το μέσο άτομο του δείγματος ενώ η θετική επίδραση είναι ακόμη μεγαλύτερη στην ηλικία των 65 ετών, όπου μια αύξηση του επιπέδου εκπαίδευσης έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση κατά 0,7% της πιθανότητας αυτοαπασχόλησης. Ακόμη πιο ευδιάκριτες διαφορές παρατηρούμε στην περίπτωση των μεταβλητών που αφορούν τα προσωπικά χαρακτηριστικά του ατόμου. Συγκεκριμένα, για το μέσο άτομο του δείγματος, στην ηλικία των 25 ετών, η αβεβαιότητα εισοδήματος μειώνει την πιθανότητα αυτοαπασχόλησης κατά 5,4%, ενώ στην ηλικία των 55 ετών η αβεβαιότητα που μπορεί να προκαλέσει η αυτοαπασχόληση, προκαλεί μείωση της πιθανότητας κατά 10% σε σχέση με τα άτομα που δεν διακατέχονται από τη συγκεκριμένη αβεβαιότητα. Η ίδια εικόνα, επικρατεί και στην περίπτωση της εργασιακής ανασφάλειας και της πιθανότητας απώλειας περιουσίας, καθώς στις μεγαλύτερες ηλικίες οι οριακές επιδράσεις των συγκεκριμένων μεταβλητών είναι μεγαλύτερες.

Γράφημα 3. Εκπαίδευση, Ηλικία και Αυτοαπασχόληση

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

7.6. Συμπεράσματα

Βασικός σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η εξέταση των προσδιοριστικών παραγόντων της αυτοαπασχόλησης και ειδικότερα στην στοχευμένη εξέταση αυτών των παραγόντων στις μεγαλύτερες ηλικιακά ομάδες. Για το σκοπό αυτό, με βάση τα υπάρχοντα δεδομένα, αξιοποιήσαμε τη συναφή διαθέσιμη πληροφορία μέσω ενός υποδείγματος λογιστικής παλινδρόμησης και των οριακών επιδράσεων για συγκεκριμένες ηλικίες.

Τα αποτελέσματα της εμπειρικής διερεύνησης επιβεβαιώνουν την υπάρχουσα βιβλιογραφία, καθώς διαπιστώνουμε πως η ηλικία έχει θετική επίδραση στην πιθανότητα αυτοαπασχόλησης. Επιπλέον, οι γυναίκες έχουν λιγότερες πιθανότητες να επιλέξουν την αυτοαπασχόληση σε σχέση με τους άντρες, το υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης σχετίζεται θετικά με την αυτοαπασχόληση, όπως και η διαβίωση σε αστική περιοχή.

Εκτός των παραπάνω παραγόντων, συμπεριλάβαμε στο υπόδειγμα μας μεταβλητές οι οποίες περιγράφουν κάποιους ανασταλτικούς παράγοντες επιλογής της αυτοαπασχόλησης όπως η εργασιακή ανασφάλεια και η αβεβαιότητα εισοδήματος. Τα αποτελέσματά μας δείχνουν την αρνητική επίδραση που έχουν οι παράγοντες αυτοί στην πιθανότητα αυτοαπασχόλησης.

Είναι προφανές πως στα πλαίσια της παρούσης εργασίας δεν εξαντλείται το θέμα της αυτοαπασχόλησης στις μεγαλύτερες ηλικίες. Επίσης, το γεγονός πως υπάρχει σχετικά μικρός αριθμός βιβλιογραφικών αναφορών στη σχέση αυτοαπασχόλησης και μεγαλύτερων ηλικιακά ομάδων, αποτελεί έναν ακόμη θετικό παράγοντα ενασχόλησης με στο συγκεκριμένο τομέα.

Με βάση την υπάρχουσα βιβλιογραφία, μια βασική ερευνητική κατεύθυνση θα μπορούσε να είναι η εξέταση του θεσμικού πλαισίου στην αυτοαπασχόληση των μεγαλύτερων ηλικιών. Αποδεικνύεται στη βιβλιογραφία πως παράγοντες όπως το φορολογικό και ασφαλιστικό σύστημα επηρεάζουν την επιλογή της αυτοαπασχόλησης. Η ειδικότερη έρευνα στις μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες σε συνδυασμό με μια ανάλυση και σύγκριση μεταξύ διαφορετικών κρατών, θα μπορούσε να αναδείξει το βαθμό επιρροής των παραπάνω παραγόντων σε διαφορετικά θεσμικά καθεστάτα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η γήρανση του πληθυσμού συνεπάγεται μια πρόκληση πρώτου μεγέθους για τις περισσότερες αναπτυγμένες χώρες και την Ελλάδα. Στις ενδεχόμενες αρνητικές επιπτώσεις συγκαταλέγονται οι πιέσεις που θα ασκηθούν στα δημοσιονομικά των χωρών (εάν τα συνταξιοδοτικά συστήματα δεν προσαρμοστούν ανάλογα), ενώ παράλληλα η γήρανση μπορεί να αποτελέσει τροχοπέδη στην οικονομική ανάπτυξη. Στις προκλήσεις συμπεριλαμβάνονται οι σημαντικές ευκαιρίες που παρουσιάζονται σήμερα στον κάθε ηλικιωμένο εργαζόμενο να παρατείνει τη διάρκεια της παραγωγικής εργασίας του, λόγω της καλύτερης υγείας του από ότι στο παρελθόν, και να παραμείνει ενεργός, υπό τις δικές του προϋποθέσεις ακόμα και μετά τη συνταξιοδότησή του. Στις χώρες όπου οι αγορές εργασίας διαθέτουν την αναγκαία ευελιξία και προσφέρονται κατάλληλες θέσεις εργασίας, οι ηλικιωμένοι έχουν πια την δυνατότητα να παραμείνουν ενεργοί στον εργασιακό τους χώρο με τις ανάλογες απολαβές, να ρυθμίζουν τα ωράριά τους αλλά παράλληλα να έχουν και αρκετό χρόνο στην διάθεσή τους για τα ενδιαφέροντά τους.

Η παράταση της διάρκειας εργασίας των ηλικιωμένων θα έχει θετική επίδραση σε τρεις βασικούς τομείς: α) Θα διατηρηθεί σε ικανοποιητικά επίπεδα ο ρυθμός αύξησης του εργατικού δυναμικού, αφού η αύξηση του ποσοστού απασχόλησης των ηλικιωμένων θα αντισταθμίσει την αρνητική επίδραση που ασκεί η γήρανση του πληθυσμού στην οικονομική ανάπτυξη, β) θα ελαττώσει την αρνητική επίδραση στα δημοσιονομικά των χωρών αφού θα μειώσει τις δαπάνες για πρόωρες συντάξεις, γ) θα βοηθήσει τους εργοδότες να διαχειριστούν αποτελεσματικότερα την ανάγκη αντικατάστασης των αποχωρούντων εργαζομένων με νέους.

Όμως, για να αυξηθεί η απασχόληση των ηλικιωμένων εργαζομένων χρειάζονται πρωτοβουλίες σε πολλά μέτωπα καθώς και η συνεργασία των κυβερνήσεων, των εργοδοτών, των εργατικών ενώσεων και γενικότερα όλων των κοινωνικών ομάδων. Ειδικότερα, εξαιρετικά ευνοϊκές επιδράσεις μπορεί να έχουν οι θετικές μακρο-οικονομικές συνθήκες, η ενίσχυση της ευελιξίας της αγοράς εργασίας και οι πολιτικές για την διατήρηση των εργαζομένων στην αγορά εργασίας.

Κλείνοντας, αξίζει να σημειωθεί ότι οι αυτοαπασχολούμενοι είναι μια μεγάλη ανόμοια ομάδα που περιλαμβάνει αγρότες, βιοτέχνες, καταστηματάρχες, δικηγόρους, γιατρούς, αρχιτέκτονες, καλλιτέχνες, αθλητές, προγραμματιστές υπολογιστών και αναλυτές, κ.α. Δυστυχώς, στα περισσότερα προσβάσιμα αρχεία δεδομένων δεν αναφέρονται το επάγγελμα του

αυτοαπασχολούμενου. Επίσης, είναι δύσκολο να προσδιοριστεί αν ένα άτομο είναι πραγματικά αυτοαπασχολούμενοι ή όχι. (Blanchflower, 2000) Για παράδειγμα, μερικά από τα άτομα που αναφέρουν ότι είναι αυτοαπασχολούμενοι στην πραγματικότητα είναι μη αμειβόμενα μέλη οικογένειας. Αυτό συναντάται κυρίως στον αγροτικό και κτηνοτροφικό τομέα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- **Ελληνική**

Μπουραντάς, Δ.; Παπαλεξανδρή, Ν. (2003) *Εισαγωγή στη Διοίκηση Επιχειρήσεων*, Αθήνα: Ε. Μπένου

Χάλκος, Γ. (2007) *Οικονομετρία: Θεωρία και Πράξη*, Αθήνα: Γκιούρδας Β.

Perulli A. (2009) *Δημόσια ακρόαση «Οικονομικά εξαρτημένη/οιονεί εξαρτημένη εργασία»*, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Επιτροπή Απασχόλησης και Κοινωνικών Υποθέσεων

- **Ξενόγλωσση**

Bruce, D.; Holtz-Eakin, D.; Quinn, J. (2000) *Self-Employment and Labor Market Transitions at Older Ages*, Q Boston College Center for Retirement Research Working Paper No. 2000-13 (available at <http://www.ideas.repec.org/p/crr/crrwps/2000-13.html>).

Doeringer, P. (1995) *Bridges to Retirement: Older Workers in a Changing Labor Market*, Ithaca, NY: ILR Press

Gujarati, D. (2004) *Basic Econometrics*, 4th edition, New York: Mc-Graw Hill

Haider, S.; Loughran, D. (2001) *Elderly Labor Supply: Work or Play?* Santa Monica, CA.: RAND DRU-2582RAND Corporation

Ingrid, V.; Roy, T.; Isabel, G. (2006) *Determinants of self-employment preference and realization of women and men in Europe and the United States*, Erasmus University Rotterdam

Karoly, L.; Rogowski, J. (1997) *Health Insurance and Labor Market Transitions of Older Workers*, Q prepared for presentation at the annual meetings of the Population Association of America.

OECD (2002) *OECD Employment Outlook: July 2002*, Paris: OECD

Reynolds, P.D.; Hay, M.; Camp, S.M. (1999) *Global Entrepreneurship Monitor: 1999 Executive Report*, Babson College; Kauffman Center for Entrepreneurial Leadership; London Business School

Schettkat, R.; Yocarini, L. (2001) *Education driving the rise in Dutch female employment: Explanations for the increase in part-time work and female employment in the Netherlands – contrasted with Germany*, IZA Discussion Paper, no. 407, Bonn: Institute for the Study of Labor (IZA).

Simpson, W.; Sproule, R. (1998) *Econometric Analysis of Canadian Self-Employment Using SLID*, Income and Labor Dynamics Working Paper No. 98-16, Statistics Canada

Storey, D.J. (1994) *Understanding the Small Business Sector*, London/New York: Routledge

Wooldridge, J. (2002) *Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data*, U.S.A. : MIT Press

- **Journals**

Bates, T. (1995) *Self-employment entry across industry groups*, Journal of Business Venturing, Volume 10, pp. 143-156.

Blanchflower, D. (2000) *Self-employment in OECD countries*, Labor Economics, Volume 7, pp. 471–505

Blanchflower, D.; Oswald, A. (1998) *What makes an entrepreneur?* Journal of Labor Economics, Volume 16, pp 26–60

Blau, D. (1987) *A time-series analysis of self-employment in the United States*, The Journal of Political Economy, Volume 95 (3), pp. 445– 467

Bruce, D. (2000) *Effects of the united states tax system on transitions into self-employment*, Labor Economics, Volume 7 (5), pp 545– 574

Bruce, D. (2002) *Taxes and entrepreneurial endurance: evidence from the self-employed*, National Tax Journal, Volume 55(1), pp 5 – 24

Charles, M.; Buchmann, M.; Halebsky, S.; Powers, J.M.; Smith, M.M. (2001) *The context of women's market careers: a cross-national study*, Work and Occupations, Volume 28 (3), pp 371-396

De Witt, G.; Van Winden, F.A. (1990) *An empirical analysis of self-employment in the Netherlands*, Economics Letters, Volume 32, pp 97–100

Duchesne, D. (2002) *Seniors at work. Perspectives on Labour and Income (Canada)* 14 (2), 33– 44 (Summer)

Dunn, T.; Holtz - Eakin, D. (2000) *Financial capital, human capital, and the transition to self-employment: evidence from intergenerational links*. Journal of Labor Economics, Volume 18, pp 282–305

- Evans, D.S.; Jovanovic, B. (1989) *An estimated model of entrepreneurial choice under liquidity constraints*, Journal of Political Economy, Volume 97 (4), pp 808– 827
- Evans, D.S.; Leighton, L.S. (1989) *Some empirical aspects of entrepreneurship*, American Economic Review, Volume 79, pp 519–535
- Fairlee, R.; Meyer, B. (1996) *Ethnic and racial self-employment differences and possible explanations*, Journal of Human Resources, Volume 31, pp 757– 793
- Falter, J. M. (2007) *Self-employment and earning inequality*, Journal of Income Distribution, Volume 16(2), pp 106-127
- Fuchs, V. R. (1982) *Self-employment and labor force participation of older males*, Journal of Human Resources, Volume 17 (3), pp 339– 357
- Gentry, M.; Hubbard, G. (2000) *Tax policy and entrepreneurial entry*, American Economic Review, Volume 90 (2), pp 283–287
- Grilo, I.; Thurik, A.R. (2005) *Latent and actual entrepreneurship in Europe and the US: some recent developments*, International Entrepreneurship and Management, Volume 1 (4), pp. 441-459
- Holtz - Eakin, D.; Joulfaian, D.; Harvey, S. (1994) *Entrepreneurial decisions and liquidity constraints*, Journal of Economics, Volume 25, pp 34–47
- Hundley, G. (2001a.) *Why and when are the self-employed more satisfied with their work?* Industrial Relations, Volume 40 (2), pp 293–316
- Hout, M.; Rosen, H. (2000) *Self-employment, family background, and race*, Journal of Human Resources, Volume 35, pp 670–692
- Hundley, G. (2001b) *Why women earn less than men in self-employment*, Journal of Labor Research, Volume 22 (4), pp 817– 829
- Karoly, A.; Zissimopoulos, J. (2004) *Self-employment among older U.S. workers*, The Monthly Labor Review, Volume 127 (7), pp 24– 47
- Kim, G. (2007) *The analysis of self-employment levels over the life-cycle*, The Quarterly Review of Economics and Finance, Volume 47, pp 397–410
- Lentz, B.; Laband, D. (1990) *Entrepreneurial success and occupational inheritance among proprietors*, Canadian Journal of Economics, Volume 23, pp 563–579

- Laferrere, A.; McEntee, P. (1995) *Self-employment and intergenerational transfers of physical and human capital: an empirical analysis of French data*, Economic and Social Review, Volume 27, pp 43–54
- Lazear, E. (1986) *Retirement from the labor force*, Handbook of Labor Economics, vol. I., Elsevier Science Publishers.
- Lofstrom, M. (2002) *Labor market assimilation and the self-employment decision of immigrant entrepreneurs*, Journal of Population Economics, Volume 15, pp 83–114
- Lombard K. (2001) *Female self-employment and demand for flexible, nonstandard work schedules*, Economic Inquiry, Volume 29, pp 214– 317
- Manser, M.; Picot, G. (1999) *The role of self-employment in U.S. and Canadian job growth*, Monthly Labor Review, pp 10–25
- Moore, C.; Mueller, R., (2002) *The transition from paid to self-employment in Canada: the importance of push factors*, Applied Economics , Volume 34 (6), pp 791– 801
- Peracchi, F.; Welch, F. (1994) *Trends in labor force transitions of older men and women*, Journal of Labor Economics, Volume 12 (2), pp 210–242
- Quinn, J. (1980) *Labor force participation patterns of older self-employed workers*, Social Security Bulletin, Volume 43 (4), pp 17–28
- Quinn, J. (1980) *Labor force participation patterns of older self-employed workers*, Social Security Bulletin, Volume 43 (4), pp 17–28.
- Robinson, P.B.; Sexton, E.A. (1994) *The effect of education and experience on self-employment success*, Journal of Business Venturing, Volume 9 (2), pp 141-156
- Ruhm, C. (1990) *Bridge jobs and partial retirement*, Journal of Labor Economics, Volume 8, pp 482– 501.
- Ruhm, C. (1992) *Secular changes in the work and retirement patterns of older men*, The Journal of HumanResources, Volume 30 (2)
- Schuetze H. (2000) *Taxes, economic conditions and recent trends in male self-employment: a Canada–US comparison*, Labour Economics, Volume 7, pp 507–544
- Uhlaner, L.M.; Thurik, A.R. (2007) *Post-materialism influencing total entrepreneurial activity across nations*, Journal of Evolutionary Economics, Volume 17 (2)
- Van Praag, C.M.; Cramer, J.S. (2001) *The roots of entrepreneurship and labour demand: individual ability and low risk aversion*, Economica Volume 68, pp 45– 62.

Wellington, A. (2001) *Health insurance coverage and entrepreneurship. Contemporary Economic Policy*, Volume 19, pp 465–478

Wit, G., Winden, V. (1989) *An empirical analysis of self-employment in the Netherlands*, Small Business Economics, Volume 1 (4), pp 263-272

Zissimopoulos, J.; Karoly, L. (2007) *Transitions to self-employment at older ages: The role of wealth, health, health insurance and other factors*, Labor Economics , volume 14, pp 269–295

- **Online**

Ημερησία (2012) Οι Έλληνες βλέπουν θετικά την «αυτοαπασχόληση»
<http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=26519&subid=2&pubid=112952108>

Προσδιοριστικοί Παράγοντες της Αυτοαπασχόλησης και οι Αντιλήψεις Ανδρών και γυναικών στην Ελλάδα, http://www.acsmi.gr/Portals/0/paragontes_autoapasxolisis.pdf

Eurostat (2012) *Στατιστικές Απασχόλησης, Βασικοί Πίνακες και Βάση Δεδομένων*
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Employment_statistics/el

EUROSTAT (2013) *Ελληνική πρωτιά στον αριθμό των αυτοαπασχολούμενων*,
<http://voria.gr/index.php?module=news&func=display&sid=138530>

OECD (2011) *Factbook 2011 – 2012: Economic, Environmental and Social Statistics*
<http://www.oecd-ilibrary.org/sites/factbook-2011-en/07/01/04/07-01-04-g1.html?contentType=/ns/StatisticalPublication,/ns/Chapter&itemId=/content/chapter/factbook-2011-61-en&containerItemId=/content/serial/18147364&accessItemIds=&mimeType=text/html>

Welz C. (2009) *Αυτοαπασχολούμενοι εργαζόμενοι: εργασιακές σχέσεις και εργασιακές συνθήκες*, EF/09/13/EL1, www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2009/131/el/1/EF09131EL.pdf

Wikipedia (2014) *Franchising*, <http://el.wikipedia.org/wiki/Franchising>

Wikipedia (2014) *Πρακτόρευση Απαιτήσεων*,
http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CF%81%CE%B1%CE%BA%CF%84%CF%8C%CF%81%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7_%CE%91%CF%80%CE%B1%CE%B9%CF%84%CE%AE%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD

Wikipedia (2014) *Χρηματοδοτική μίσθωση*,
http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A7%CF%81%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BC%CE%AF%CF%83%CE%B8%CF%89%CF%83%CE%B7

.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

A.1 Οικονομετρικοί έλεγχοι

Έλεγχος πολυσυγγραμικότητας

Collinearity Diagnostics

Variable	VIF	SQRT VIF	Tolerance	R- Squared	
ilikia	1.09	1.04	0.9159	0.0841	
gunaika	1.03	1.02	0.9669	0.0331	
ekpaideusi	1.06	1.03	0.9436	0.0564	
eppagelmapatera		1.03	1.02	0.9692	0.0308
riskaverter	1.07	1.04	0.9319	0.0681	
difficulttasks		1.03	1.01	0.9709	0.0291
notinventive	1.07	1.03	0.9380	0.0620	
positivefuture		1.08	1.04	0.9223	0.0777
income	1.26	1.12	0.7921	0.2079	
security	1.15	1.07	0.8667	0.1333	
property	1.28	1.13	0.7786	0.2214	
urban	1.04	1.02	0.9629	0.0371	

Mean VIF 1.10

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Λόγω της χαμηλής τιμής VIF, δεν παρουσιάζεται πολυσυγγραμικότητα.

Πίνακας συσχετίσεων

```
. corr ilikia gunaika ekpaideusi eppagelmapatera riskaverter difficulttasks notinventive
> ve positivefuture income security property urban
(obs=423)
```

	ilikia	gunaika	ekpaideusi	eppagelmapatera	riskaverter	difficulttasks	notinventive	positivefuture	income	security	property	urban
ilikia	1.0000											
gunaika	-0.0040	1.0000										
ekpaideusi	-0.0919	0.0409	1.0000									
eppagelmapatera	0.1241	0.0373	0.0447	1.0000								
riskaverter	0.0451	0.1337	-0.1066	0.0205	1.0000							
difficulttasks	0.0156	0.0429	0.0937	0.0560	0.0715	1.0000						
notinventive	0.1432	0.1022	-0.0270	0.0899	0.1330	0.0755	1.0000					
positivefuture	0.1578	0.0348	-0.1327	-0.0113	0.1416	0.0644	0.1020	1.0000				
income	-0.0354	-0.0233	0.0033	-0.0458	0.0497	0.0237	-0.0402	-0.0211	1.0000			
security	-0.0204	0.0256	0.0538	0.0333	-0.0497	-0.0057	0.0207	0.0145		1.0000		
property	0.0718	0.0446	0.0100	0.0054	0.0403	-0.0176	-0.0117	0.1058			1.0000	
urban	0.1382	-0.0209	-0.0830	-0.0172	0.0338	-0.0465	-0.0360	-0.0229				1.0000

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

A.2 Παράθεση αποτελεσμάτων του βασικού μοντέλου Λογιστικής Παλινδρόμησης.

```
. logit autoapaxsolisi ilikia gunaika ekpaideusi eppagelmapatera riskaverter difficultt
> asks notinventive positivefuture income security property urban, robust
```

```
Iteration 0: log pseudolikelihood = -199.187
Iteration 1: log pseudolikelihood = -173.44077
Iteration 2: log pseudolikelihood = -169.69517
Iteration 3: log pseudolikelihood = -169.38081
Iteration 4: log pseudolikelihood = -169.37588
Iteration 5: log pseudolikelihood = -169.37587
```

```
Logistic regression                               Number of obs   =           423
                                                    Wald chi2(12)   =           41.79
                                                    Prob > chi2     =           0.0000
Log pseudolikelihood = -169.37587                Pseudo R2      =           0.1497
```

autoapaxsolisi	Robust				
	Coef.	Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]
ilikia	.0261876	.0131226	2.00	0.046	.0004677 .0519074
gunaika	-.7106241	.2869662	-2.48	0.013	-1.273067 -.1481807
ekpaideusi	.0488284	.0261843	1.86	0.062	-.0024918 .1001487
eppagelmapatera	-.8214542	.3312348	-2.48	0.013	-1.470663 -.1722459
riskaverter	-.3342125	.339985	-0.98	0.326	-1.000571 .3321459
difficulttasks	-1.759176	1.094929	-1.61	0.108	-3.905197 .3868458
notinventive	-.7245082	.4336552	-1.67	0.095	-1.574457 .1254403
positivefuture	-.1747144	.4755818	-0.37	0.713	-1.106838 .7574088
income	-.849012	.360879	-2.35	0.019	-1.556322 -.1417021
security	-1.533417	.683704	-2.24	0.025	-2.873452 -.1933815
property	-.8421139	.3490589	-2.41	0.016	-1.526257 -.157971
urban	.9480714	.279446	3.39	0.001	.4003673 1.495776
_cons	-1.530479	.9007912	-1.70	0.089	-3.295998 .2350391

Πηγή: Ιδία επεξεργασία